

SELETUSKIRI

Eesti seisukohad Euroopa Liidu pikaajalise eelarve aastateks 2028-2034 kohta

Sisukord

1. Sissejuhatus	1
2. Ettepaneku selgitus.....	4
3. Vastavus subsidiaarsuse ja proportsionaalsuse põhimõtetele	14
4. Esialgsete mõjude analüüs	15
4.1 Eesti netopositsiooni hinnang	16
4.2 Riigiplaani jaotusvõti	16
4.3 Uued omavahendid.....	17
5. Ettepanekud Eesti seisukohtadeks koos selgitustega	18
5.1 Euroopa Komisjoni pikaajalise eelarve seisukohad	19
5.2 Rubriik 1 - majanduslik, sotsiaalne ja territoriaalne ühtekuuluvus, põllumajandus ja maaelu areng, merendus, jõukus ja julgeolek	24
5.3 Rubriik 2 – Konkurentsivõime, jõukus ja julgeolek	28
5.4 Rubriik 3 - Globaalne Euroopa.....	36
5.6 Euroopa Liidu uute omavahendite ettepanek	38
6. Arvamuste saamine ja kooskõlastamine	39
LISA 1	41

1. Sissejuhatus

Euroopa Komisjon avaldas 16. juulil 2025 Euroopa Liidu (EL) pikaajalise eelarve ettepaneku¹ (MFF²), mis koosneb järgmistest eelnõudest:

- komisjoni teatis Euroopa Parlamendile, Euroopa Ülemkogule, nõukogule, Majandus- ja Sotsiaalkomiteele ning Regioonide komiteele ELi dünaamiline eelarve tuleviku prioriteetide elluviimiseks – mitmeaastane finantsraamistik 2028-2034, KOM(2025) 570;
- ettepanek: nõukogu määrus, millega määratakse kindlaks mitmeaastane finantsraamistik aastateks 2028-2034, COM(2025) 571;
- ettepanek: institutsioonidevaheline kokkulepe Euroopa Parlamendi, Euroopa Liidu Nõukogu ja Euroopa Komisjoni vahel eelarvedistsipliini, eelarvealase koostöö ning usaldusväärse finantsjuhtimise kohta, COM(2025) 572.

Lisaks neile eelnõudele sisaldab ELi pikaajalise eelarve pakett aastateks 2028-2034 kavandatavate erinevate fondide määruste eelnõusid. Ettepanekute eesmärk on tagada ajakohane ja prioriteetidele vastav eelarve, mis aitab liidul ellu viia oma pikaajalisi eesmärke, reageerida kriisidele ja tugevdada ühtsust kiiresti muutuv maailmas. Eelarve eesmärk on tugevdada ELi sõltumatust, konkurentsivõimet, julgeolekut ja valmisolekut üleilmseteks kriisideks, keskendudes samas solidaarsusele ja kestlikkusele.

Komisjoni hinnangul on ettepanekul pikaajaline mõju ELi toimimisele, sest see suurendab ELi suutlikkust ellu viia oma poliitilisi eesmärke, tagab investeringute rahastamisel rohkem tulemustele orienteeritud ja õiguspõhise lähenemise ning võimaldab paremat koostööd liikmesriikide, piirkondade ja partneritega, tugevdades ELi sisemist sidusust ja välist mõju.

¹ https://commission.europa.eu/2028-2034-eu-budget-stronger-europe_en

² Multiannual Financial Framework

Komisjoni ettepaneku keskmeks on eelarve paindlikkuse suurendamine. Vähendatud on märkimisväärselt programmide ja fondide arvu ning lisatud puhvreid, reserve jt paindlikkuse vahendeid, et reageerida perioodi jooksul muutuvatele prioriteetidele, ettenägematutele olukordadele või kriisidele.

2028-2034 eelarveperioodi mahuks pakub komisjon 2 triljonit eurot³ (1,26% EL keskmisest RKT⁴-st aastatel 2028-2034). Euroopa taastekava „NextGenerationEU“ võla tagasimakseks kulub sellest 24 mld aastas ehk 0,11% RKT-st. Seega eelarve maht ilma NGEU laenu tagasimakseta on 1,15% EL RKT-st ehk 740 mld võrra suurem kui 2021-2027 eelarve. Lisaks EL pikaajalisele eelarvele on komisjon teinud ettepaneku eelarvevälise 30 mld suuruseks Euroopa Rahutagamisrahastuks ning 100 mld suuruse Ukraina reservi loomiseks.

ELi omavahendite kogusumma ei tohi ühelgi aastal ületada nõukogu otsuses (EL, Euratom) 2020/2053 sätestatud ülemmäära. Praegu on see 1,4% EL²⁷ RKT-st, millele lisandub ajutine 0,6% ELi RKT-st Euroopa taastekava NGEU laenu tagasimaksede katmiseks. Uue omavahendite otsuse eelnõu kohaselt tõstetakse perioodiks 2028–2034 ülemmäärasid järgmiselt:

- 1,75% RKT-st - alaline omavahendite ülempiir;
- 0,6% RKT-st - täiendav ülempiir Euroopa taastekava NGEU laenu tagasimaksiks;
- 0,25% RKT-st - ülempiir uue kriisimehhanismi aktiveerimisel.

EL järgmine pikaajaline eelarve koosneb ettepaneku kohaselt neljast rubriigist⁵:

1. Rubriik hõlmab eelkõige riiklike ja piirkondlikke partnerluskavasid kogumahuks 793 mld eurot (riigiplaanid), mis ühendab ühtekuuluvuspoliitika, ühise põllumajanduspoliitika, kalanduspoliitika ja sisejulgeoleku valdkonnad. Liikmesriikidele määratakse kõikidele valdkonnapolitikatele (v.a siseturvalisus, millele on eraldi toetussumma ja sotsiaalpoliitika, millele suunatakse vähemalt 14% riiklike partnerluskavade mahust) kokku üks rahasumma, samas kui varem määrati eri poliitikatele summad liikmesriikidele eraldi. Partnerluskavadel on 14% suurune sotsiaalse panuse sihttase⁶, mille raames suunatakse olulises mahus investeringuid Euroopa sotsiaaldiguste samba rakendamisse, et toetada kvaliteetsete töökohtade loomist, oskuste omandamist, sotsiaalset kaasamist ja eluaseme pakkumist kõigis liikmesriikides, piirkondades ja sektorites. Eelarve rakendamine toimub tulemuspõhiselt, kus riikidele tehtavate maksete aluseks on kokkulepitud reformide ja investeringute tegemine. Sellele lisandub 72 mld euro suurune EL reserv, millest saab liikmesriike ootamatuste puhul toetada (põllumajandusreserv, solidaarsusfond, sisejulgeoleku valdkonna reserv). Lisaks sisaldab see rubriik taasterahastu NGEU laenu tagasimakseid. See rubriik on kokku ligi 1 triljon eurot (965 mld EUR).

2. Rubriik hõlmab Euroopa Konkurentsivõime Fondi (EKF), teadusuuringute ja innovatsiooni programmi “Euroopa horisont”, Euroopa ühendamise rahastut (CEF⁷), õpirände programmi „Erasmus+“, kultuuri- ja tsiviilühiskonna programmi „AgoraEU“ ja elanikkonnakaitse mehhanismi ning mõnda väiksemat programmi. Selle rubriigi maht on kokku 589 mld eurot.

³ Siin ja edaspidi summad jooksevhindades, st eurodes mida aastatel 2028-2034 saab kasutada. Komisjoni ettepanek on esitatud samuti 2025. a hindades, mis peegeldab nende summade ostujõudu 2025. aastal.

⁴ Rahvamajanduse kogutulu - RKT

⁵ Praeguse ja järgmise eelarveperioodide võrdlus rubriikide lõikes on esitatud lisa 1.

⁶ 14% sotsiaalse panuse sihttase tähendab, et liikmesriik suunab oma partnerluskavas vähemalt 14% talle eraldatud EL struktuuri- ja investeerimisfondide vahenditest otseselt sotsiaalsetele eesmärkidele.

⁷ Connecting Europe Facility

EKF poliitikavaldkondadeks on:

- üleminek puhtale energiale ja tööstuse süsinikuheite vähendamine;
- digitaalne juhtpositsioon;
- tervis, biotehnoloogia, põllumajandus ja biomajandus;
- kerksus ja julgeolek ning kaitsetööstus ja kosmos.

EL strateegiliste tehnoloogiate ja tootmise arendamiseks antakse toetusi ja suurendatakse InvestEU programmi kogemustele toetudes laenude ja käenduste osakaalu, et kaasata enam erasektori rahastust ja tagada huvi tulemuste vastu.

3. Rubriik. ELi ühise välis- ja julgeolekupoliitika rahastamine instrumendist “Gloaalne Euroopa” (200,3 mld), mis hõlmab arengukoostööprogramme, humanitaarabi, sõjalise rahutagamise toetusmeetmeid, naabruspoliitika investeringuid, kriisidele reageerimist ja globaalsete probleemide (kliima, tervishoid, rändesurve) leevendamist. Globaalse Euroopa rubriigi maht on 215 mld eurot. Ukraina toetuseks on lisaks ette nähtud 100 mld eurot, mis on MFFi ülemmääradest väljas (nagu ka Ukraina rahastu 2021-27 eelarveperioodil), kuid seda rakendatakse Globaalse Euroopa instrumendi kaudu.

4. Rubriik. EL halduskulud kogumahuga 117,9 mld eurot. Sii kuuluvad kõigi ELi institutsioonide, personali-, hoonete-, pensioni- jne kulud. Rubriik ei kata poliitikaprogramme, vaid keskendub ainult institutsioonide toimimisele.

Teatises „ELi dünaamiline eelarve tuleviku prioriteetide elluviimiseks – Mitmeaastane finantsraamistik 2028-2034“ esitab komisjon täpsemad selgitused ettepanekute paketi kohta. Institutsioonidevaheline kokkuleppega kehtestatakse eelarve rakendamiseks detailsed reeglid ja protseduurid eelarvemenetluse kõikides etappides. Kokkulepe sisaldab sätteid pikaajalise eelarve alase koostöö, iga-aastase eelarvemenetluse ja üldise eelarvealase koostöö kohta. Eesti jaoks on oluline, et teatises on mainitud ka ELi idapiiri regioonide ja riikide väljakutsed ning nendega on arvestatud sisejulgeoleku tagamisele suunataivate fondide jaotusvõttes, kus välispiiri tegur on Venemaa ja Valgevenega piirnevatel riikidel suurem kui teistel riikidel. Samuti on riigiplaani määruse põhjenduspunktides viidatud idapiiri piirkondade väljakutsetele majanduse, ettevõtete ja inimeste toetamisel, mida peab riigiplaanis adresseerima, kuid lisatoetust selleks ette ei nähta.

Euroopa Komisjoni omavahendite otsuse eelnõu kohta esitas Rahandusministeerium Vabariigi Valitsusele eraldiseisvad seisukohad. Komisjon teeb omavahendite otsuse eelnõus ettepaneku, et liikmesriigid maksaksid ELi eelarvesse heitkoguse ühikutega kauplemise tulust 30%, piiril kohaldatava süsinikdioksiidi kohandusmehhanismi tulust 75%, tubakaaktsiisi harmoneeritud miinimumaktsiisimäärade alusel kogutud tulust 15%, 2 eurot kilogrammi kohta kogumata elektri- ja elektroonikaseadmete jäätmetelt ja eelarvemakse 100 000 kuni 750 000 eurot ettevõtetele, mille aastakäive ületab 100 mln eurot. Samuti soovitakse vähendada tollimaksude kogumiskulude hüvitist 25%-lt 10%-le ja ajakohastada kokku kogumata plastikpakendijäätmete omavahendit vastavalt inflatsioonile. Komisjon käsitleb ettepanekut kui ühtset paketti, mida eelistatakse hoida tervikuna. Uue pikaajalise eelarve suurendamise eelduseks on seejuures kas uute omavahendite kasutuselevõtt või olemasoleva RKT-põhise panuse suurendamine.

Läbirääkimised uue pikaajalise eelarve ettepaneku üle kestavad kuni kaks aastat. Nõukogu koostab tähtsamaid horisontaalseid küsimusi hõlmava läbirääkimiste dokumendi, mille alusel lõpliku otsuse järgmise EL pikaajalise eelarve üle teevad valitsusjuhid ja riigipead Euroopa Ülemkogu järelduste vormis. Seetõttu võetakse seisukohad laiemalt kui pikaajalise eelarve

määruse kohta, hõlmatakse olulisemad läbirääkimiste dokumendi teemad ka riigiplaani jt valdkondlike määruste eelnõudest. EL pikaajalise eelarve kokkuleppele peab heakskiidu andma Euroopa Parlament. Omavahendite otsus võetakse vastu nõukogus liikmesriikide ühehäälese otsusega ja vajab enamikes riikides parlamentides kinnitamist, kuid subsidiaarsuskontroll ei kohaldu kummalegi ettepanekule.

Seisukohad tuginevad Vabariigi Valitsuse 2024. aasta mais võetud raamseisukohtadele 2028. aastal Euroopa Liidu pikaajalise eelarve läbirääkimisteks, mille kohaselt on Eesti prioriteetideks suurendada rahastust kaitsevalmidusele, piiriülesetele taristuühendustele, tagada igakülgne toetus Ukrainale ning arvestada laienemise võimalusega. Selleks on vaja suuremat eelarvet, et mitte vähendada olemasolevaid suuremahulisi poliitikaid nagu ühtekuuluvus ja põllumajandus. Jõukuse kasvades peavad ühtekuuluvuspoliitika toetused vähenema sujuvalt, mitte järsult. Ühtekuuluvuspoliitika peaks adresseerima ka EL idapiiril agressorite naabrite keerulist olukorda, kes on Venemaa Ukraina vastu suunatud põhjendamatu agressioonisõja tõttu kannatanud (katkenud tarneahelad, järsult vähenenud kaubavahetus, riskimarginaali kasv jne), vajades samas suuri kaitseinvesteeringuid. Ühises põllumajanduspoliitikas on jätkuvalt vaja tagada võrdsemad konkurentsitingimused.

Seletuskirja on koostanud Rahandusministeeriumi fiskaalpoliitika osakonna Euroopa Liidu poliitika talituse juhataja Meelis Meigas (meelis.meigas@fin.ee), sama talituse nõunikud Taavi Kimmel (taavi.kimmel@fin.ee), Mari Lahtmets (mari.lahtmets@fin.ee) ja Karolin Kerro (karolin.kerro@fin.ee) ning eelarvenõunik Eesti Esinduses ELi juures Karin Kondor-Tabun (karin.kondor-tabun@mfa.ee). Seletuskirja on kooskõlastanud eelarvepoliitika asekancler Sven Kirsipuu (sven.kirsipuu@fin.ee).

2. Ettepaneku selgitus

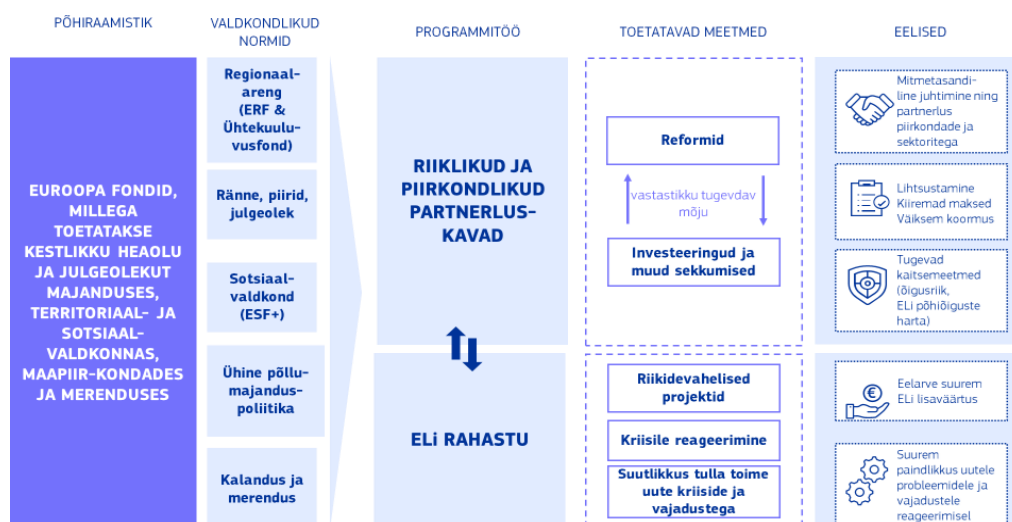
I. Riikide ja piirkondade partnerluskavad ja reformid

Riikide ja piirkondade partnerluskavad koondavad liikmesriikide ja piirkondade rakendatavad ELi ühtekuuluvuspoliitika-, põllumajanduse-, kalanduse- ja siseturvalisuse vahendid ühte planeerimisprotsessi. Need võimaldavad rohkem paindlikkust, pidades silmas piirkondlikke ja kohalikke vajadusi ning muudavad eeskirjad liikmesriikide ja piirkondade jaoks lihtsamaks. Partnerluskavad koos muude ELi programmidega aitavad ELil täita oma kohustust vähendada 2050. aastaks Euroopa süsinikuheidet seades eesmärgiks panustada kliima- ja keskkonna eesmärkidesse vähemalt 43% toetustest. Kavadega toetatavad investeeringud ja reformid aitavad edendada innovatsiooni, suurendada vastupanuvõimet kliimamuutuste mõjule, parandada ühendatust ja kasvatada Euroopa energiasõltumatust.

Tulemustel põhinev rakendamine ning üksteist vastastikku tugevdavate investeeringute ja reformide kombineerimine aitab suurendada kulutõhusust. Maksed tehakse sõltuvalt kokkulepitud prioriteetidega seotud investeeringute ja reformide vahe-eesmärkide ja sihtide täitmisest. See peaks võimaldama eraldama kiiremini rahalisi vahendeid ning saavutada kiiremini ja tõhusamalt tulemusi. Audit- ja kontrollikord tagab, et partnerluskavasid rakendatakse kooskõlas rangeimate usaldusväärse finantsjuhtimise nõuetega.

Õigusriigi põhimõtet ja õigusriigi tingimuslikkuse määrust⁸ kohaldatakse jätkuvalt kogu ELi eelarve suhtes. Kui liikmesriik jääb õigusriigi põhimõtte püsiva rikkumise tõttu ilma rahalistest vahenditest, on neid võimalik kasutada eelarve otsese või kaudne täitmise teel hallatavate programmide raames, eelkõige selliste programmide raames, millega toetatakse Euroopa demokraatiat, kodanikuühiskonda, ELi väärtusi või korrupsioonivastast võitlust.

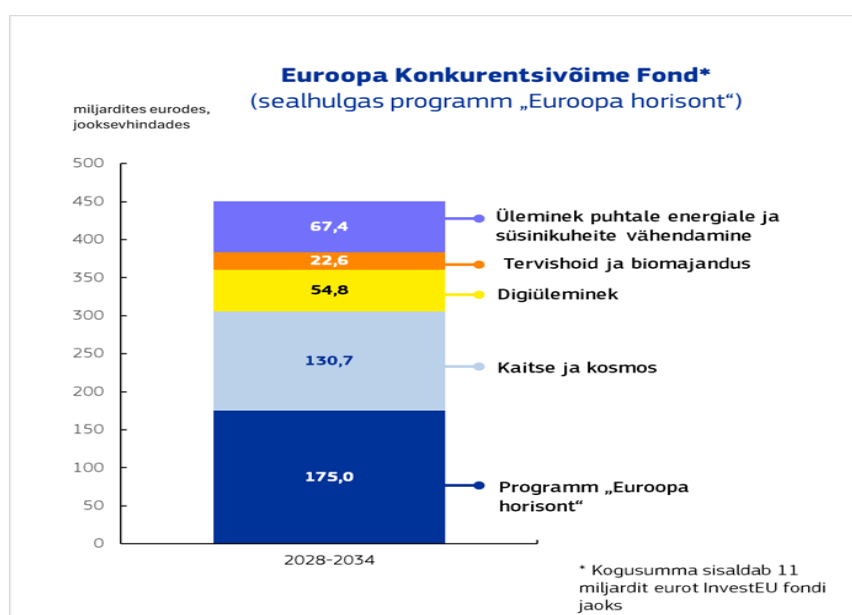
Riikide ja piirkondade tasandil rakendamist toetatakse ELi rahastust. Rahastu aitab reageerida loodusõnnetustele ja inimtegevusest tingitud õnnetustele ning luua sünergiat partnerlustega hõlmatud muude poliitikavaldkondade, näiteks põllumajandusega. Eraldamata reserv annab võimaluse reageerida liikmesriikides toimuvatele ootamatutele sündmustele ja katastroofidele, kui muud paindlikkusmeetmed riiklike ja piirkondlike eraldiste raames ei ole piisavad.

⁸ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 16. detsembri 2020. aasta määrus (EL, Euratom) 2020/2092, mis käsitleb üldist tingimuslikkuse korda liidu eelarve kaitsmiseks

II. Euroopa Konkurentsivõime Fond, programm „Euroopa horisont“ ja Euroopa ühendamise rahastu

Loodav Euroopa Konkurentsivõime Fond (EKF) toimib sünergias programmiga „Euroopa horisont“, eesmärgiga pakkuda Euroopa novaatoritele tuge alates teadusuuringutest kuni tulemuste kasutuselevõtuni, alates idufirma loomise ideest kuni kasvufirmaks saamiseni. See aitab edasi minna konkurentsivõime kompassi rakendamise ja toetab ELi konkurentsivõimet. Muu hulgas hõlbustab see mitut riiki hõlmavaid ja piiriüleseid projekte, millel on suur ELi lisaväärtus. EKFi rahastamispakett, mis hõlmab ka programmi „Euroopa horisont“, on kokku 450 miljardit eurot (sh EL 41 miljardit eelarve välisest Innovatsioonifondist) ning see aitab hoogustada ELi eelarvetoetuse andmist teadusuuringutele, innovatsioonile, arendustegevusele ja tulemuste kasutuselevõtule^[1].

Euroopa ühendamise rahastu (CEF) eelarve suureneb jooksevhindades 81,4 mld euronit (praegusel eelarveperioodil 31,6 mld). CEF digivaldkonda sh taristut toetatakse edaspidi EKFi, eesmärgiga arendada tõhusamalt innovatsiooni ja tugevdada ELi majanduse konkurentsivõimet (sh Digikümnend programm⁹). Eestile on prioriteetne Rail Balticu valmimine, seetõttu on väga oluline, et CEF transpordiosa eelarve suureneb 51,5 mld-ni (praeguses eelarveperioodil 25,7 mld, millest 10 mld kaeti ühtekuuluvusfondi ülekande arvel), sellest 17,7 mld eurot on kavandatud sõjalise liikuvuse jaoks (10 korda rohkem kui 2021-2027 perioodil). Samuti on kavas panustada kahese kasutusega (nii sõjaliseks kui ka tsiviilkasutuseks) taristu arendamisse üleeuroopalises transpordivõrgutikus võrgustikus¹⁰. CEF energiaosa kavandatav maht on 29,9 mld (2021-2027 5,9 mld). Liikmesriikidele, mille RKT inimese kohta on alla 90% EL keskmisest (sh Eesti), oleks transpordinvesteeringute EL toetusmäär 75% (tavatoetusmäär on 50%). CEF energiaosas on võimalik rahastada diferentseeritud kõrgema määraga (75%) ühishuviprojekte, mis on eriti olulised piirkonna või kogu liidu seisukohast.

⁹ Europe's digital decade: 2030 targets | European Commission

¹⁰ IMMC.JOIN%282025%2911%20final.ES.html.1_ET_ACT_part1_v5.docx

III. Euroopa kaitsekoostöö

Uus eelarve arvestab kasvava julgeolekuohuga ja panustab senisest enam Euroopa kaitsekoostöö tugevdamisse. Riiklikele kaitsekulutustele annavad Euroopas lisaväärtust EKFi, riiklike ja piirkondlike partnerluskavade, Euroopa ühendamise rahastu ja välisrahastamise vahendid. Kaitsevaldkonna eelarvevahendid suurenevad praeguse eelarveperioodi võrdluses viiekordselt. Kerksuse ja julgeoleku ning kaitsetööstuse ja kosmose valdkondadele eraldatakse EKFi kokku 130,7 mld eurot (praegusel perioodil 26,4 mld, sellest 15 mld kosmoseprogrammidele). Rände- ja piirihalduse eelarve suureneb 34,2 mld euronit ehk kolm korda võrreldes praeguse eelarveperioodiga.

EKFi ja CEFi toetatakse kaitsevaldkonna vajadusi üksteisega sünergias: sõjaline liikuvus keskendub taristuinvesteeringutele, et toetada vägede ja varustuse piiriülest transporti raudteede, maanteed, lennujaamade, sadamate ja siseveeteede kaudu. EKFi seevastu püüab tugevdada liikmesriikide juurdepääsu sõjalise liikuvuse võimekustele ning toetada digitaalsete lahenduste arendamist, mis hõlbustavad sõjalist liikuvust. Lisaks saab EKFi InvestEU instrument pakkuda sõjalise liikuvuse projektide jaoks laene ja tagatist, mida saab segarahastamisel kombineerida CEFi tagastamatu toetusega. CEFil on oluline osa ka turvalisuse ja vastupanuvõime suurendamisel, mis tähendab nii füüsilise kaitse tugevdamist (nt objektide kaitse rünnakute või loodusõnnetuste vastu) kui ka küberkaitse arendamist, et vältida kriitiliste süsteemide halvamist. Lisaks toetatakse energiajulgeolekut suurendavaid projekte, mis vähendavad sõltuvust üksikutest tarnijatest ja loovad usaldusväärseid alternatiivseid ühendusi.

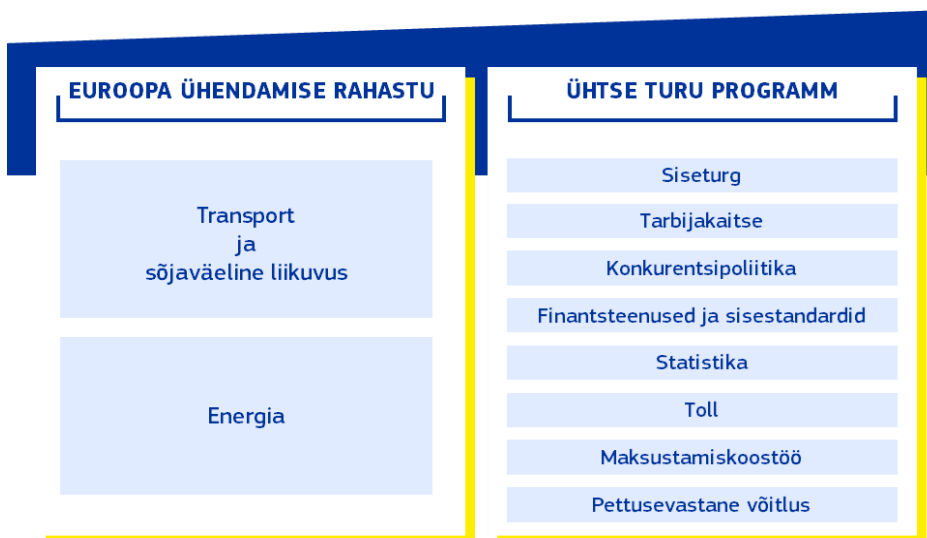
Lisaks teeb komisjon ettepaneku suurendada 30,5 mld euronit eelarveväline Euroopa Rahutagamisrahastu, mis on loodud laiema eesmärgiga toetada rahu- ja julgeolekuoperatsioone väljaspool ELi territooriumi. Fondi kitsam eesmärk on pakkuda rahalist tuge ELi sõjalistele operatsioonidele ja partnerriikidele, suurendada stabiilsust konfliktipiirkondades ning arendada partnerriikide sõjalist ja julgeolekuvõimet. EPF-i kaudu on võimalik rahastada nii sõjalist varustuse soetamist kui ka operatsioonide logistikateenuseid, sh rahastada riikidevahelisi koostööprojekte kriiside lahendamiseks. Rahastust saaks toetada ka küberjulgeoleku ja kriitilise taristu kaitset partnerriikides. Rahastamine toimub liikmesriikide eraldustest, mitte EL-i pikaajalise eelarve kaudu, mis annab rahastule autonoomse rahastamisbaasi. Rahastuse täpne suurus ja liikmesriikide panused lepivad kokku Euroopa Rahutagamisrahastu määruses ning see võib sõltuvalt vajadusest ajas muutuda. Rahastu toimimises on siiski veel väga palju lahtist, muuhulgas ei ole see kajastatud ka MFFi määruses.

IV. Euroopa ühtse turu tugevdamine

ELi üks omadusi on Euroopa ühtne turg. Samas tõi hiljuti avaldatud ELi ühtse turu strateegia¹¹ välja, et ühtne turg ei ole kaugeltki valmis. Uue ühtse turu ja tolli programmiga (6,2 mld eurot) koondatakse ELi eelarve toetatavad meetmed, et kõrvaldada piiriülesed ja riikidevahelised tõkked ning edendada koostööd riikide haldusasutuste vahel. Programm aitab rakendada ühtse turu eeskirju, sh konkurentsipoliitikat, standardimist, tarbijakaitset ja statistikat ning aitab vähendada rahastamise killustatust ja lihtsustada koostööd tolli-, maksundus- ja pettusevastastes valdkondades. Lisaks toetab programm ELi tollireformi ja Euroopa hoiuste ja investeeringute liidu elluviimist.

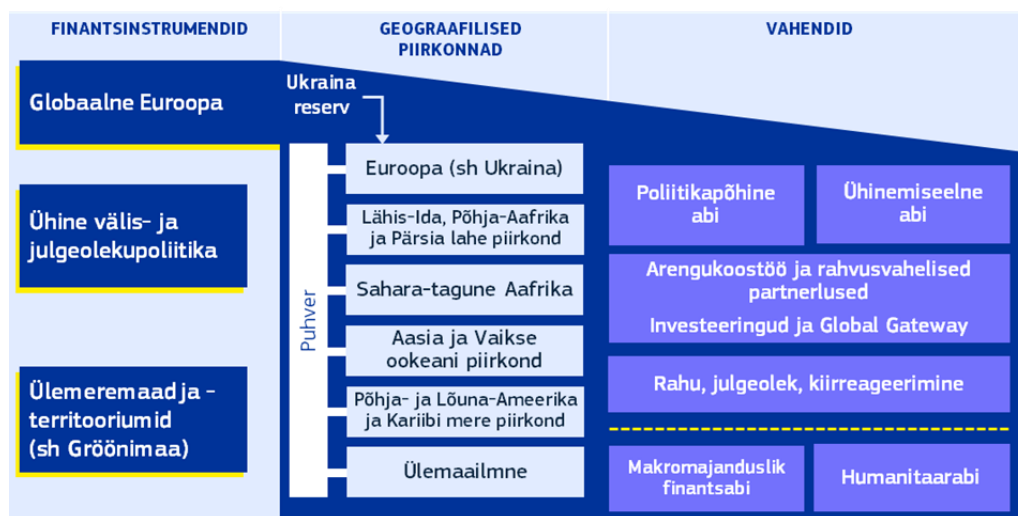
CEFist rahastatakse üleeuroopaliste võrkude lõpuleviimist ning edendatakse ELi üleminekut puhtale energiale ja transpordile. Arengud strateegiliselt olulise taristu, näiteks piiriüleste raudteeühenduste ja energiavõrkude ühenduste loomisel on seni olnud aeglased. Näiteks toetatakse projekte ELi kõige vähem ühendatud aladel, nagu saared ja äärepoolseimad piirkonnad. Rahastust tehakse investeeringuid transpordi- ja energiavõrkude arendamiseks ja ühendamiseks, piiriülestesse transpordiühendustesse, mere-energiavõrkudesse, taastuvatesse energiaallikatesse ja energia salvestamisse ning alternatiivkütuste taristusse.

¹¹ Komisjoni teatis Euroopa Parlamendile, nõukogule, Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomiteele ning Regioonide Komiteele – Ühtne turg: meie Euroopa koduturg ebakindlas maailmas (COM(2025) 500 final).

V. Globaalne Euroopa ja Ukraina toetamine

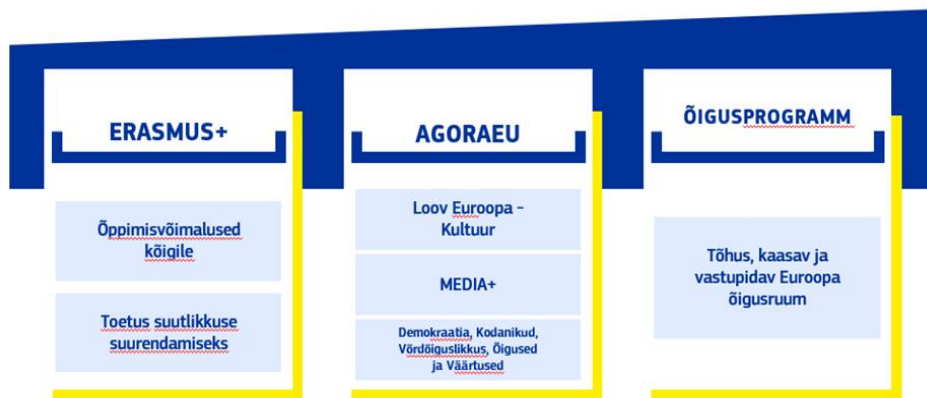
Instrumentidiga “Globaalne Euroopa” (200,3 mld eurot) koondatakse mitmed varasemad ELi välistegevuse vahendid ühtseks raamistikuks, nende seas naabruspoliitika, arengu- ja rahvusvahelise koostöö instrument NDICI/Globaalne Euroopa, ühinemiseelse abi instrument IPA III, Ukraina rahastu, Lääne-Balkani reformi- ja kasvurahastu, Moldova Vabariigi reformi- ja kasvurahastu ning humanitaarabi instrument. Instrumenti eesmärk on kaitsta ja edendada ELi väärtusi, huve ja põhimõtteid kogu maailmas ning tugevdada ELi globaalset rolli, konkurents- ja reageerimisvõimet üha muutuvus maailmas. Sellega edendatakse vastastikku kasulikke partnerlusi partnerriikidega, aidates kaasa partnerriikide kestlikule arengule ja järgides samal ajal liidu strateegilisi huve, toetatakse kandidaatriike nende teel ELi ja edendatakse stabiilsust ELi vahetus naabruses.

Instrumentidiga jätkatakse ka ELi toetust Ukrainale ja selle kaudu rakendatakse muuhulgas kuni 100 mld euro suurust Ukraina reservi, mis ületab eelarve ülemmäärasid ning võimaldab kiiresti ja paindlikult toetada Ukraina vajadusi. Lisandub panus Euroopa rahutagamisrahastu kaudu. EL laienemiseks eraldi vahendeid eelarves ette ei nähta, Globaalse Euroopa programmi all on vaid liitumiseelne toetus, kuid MFFi määruse eelnõus on ette nähtud võimalus laienemise korral MFFi selles osas muuta.

VI. Investeeringud haridusse, demokraatiasse, õigussüsteemi toimimisse ja Euroopa väärtustesse

Uues pikaajalises eelarves suurendatakse investeeringuid haridusse ja oskustesse, et aidata ELi üliõpilastel ja töötajatel kasutada ära võimalused üle kogu ELi ja tõhustada piiriülest justiitskoostööd. See jätkab Euroopa kultuurilise mitmekesisuse, demokraatlike väärtuste ja vabaduste edendamist. Peamistest programmideks on “Erasmus+”, mis toetab hariduse, koolituse, noorte ja spordi valdkondi, laiendades õppimis- ja liikuvusvõimalusi kõigis liikmesriikides ning programm “AgoraEU”, mis ühendab kultuuri-, kodanikuühiskonna ja meediaprogrammid (nt Creative Europe, kodaniku ja võrdõiguslikkuse ning meedia algatused), edendades demokraatiat, kultuuri ja Euroopa identiteeti.

VII. Elanike kaitsmine ning vastupanuvõime suurendamine

Uue pikaajalise eelarvega kavandatakse vahendid kriisivalmiduse ja Euroopa sisejulgeoleku strateegia rakendamiseks. Venemaa agressioonisõda Ukrainas, hiljutised katastroofid ja kriisid, ning mitmed muud julgeolekuohud on välja toonud ELi ja liikmesriikide koordineeritud tegevuse vajaduse valmisoleku tugevdamisel ja sisejulgeoleku kaitsmisel. Seetõttu tugevdatakse järgmise pikaajalise eelarvega ELi ennetus-, valmisoleku- ja reageerimissuutlikkust.

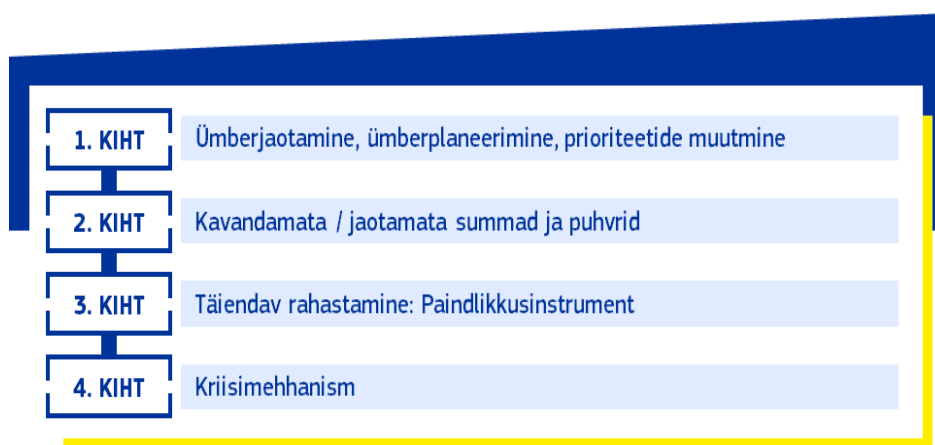
VIII. Avalik haldus

Pikaajalises eelarves on eraldi halduskulude rubriik, mis tagab rahastuse EL institutsioonide igapäevaseks toimimiseks. Komisjoni ettepaneku kohaselt suureneks halduskulud nominaalselt 85 miljardilt 118 miljardi euroni. Komisjoni hinnangul on viimaste eelarveperioodide halduskulude kokkuhoid tekitanud tööhõives suutlikkuse puudujäägi ja on kaasa toonud toimimiskindlusega seotud riskid. Sellest tulenevalt tegi komisjon ettepaneku uues pikaajalises eelarves töötajate arvu suurendamise kohta 2500 ametikoha võrra halduskulude rubriigis uue eelarveperioodi esimese kolme aasta jooksul. Palgaväliste kulude puhul tegi komisjon ettepaneku seada ülemmääraks 2% aastane kasv. Sarnaselt praegusele eelarveperioodile hõlmavad ka järgmises pikaajalises eelarves avaliku halduse kulud ligi 6% kogu eelarvest.

IX. Eelarve paindlikkus ja lihtsam ülesehitus

Kiiresti muutuv maailmas peab EL suutma uutest olukordades ka kiiresti tegutseda ja reageerida. Seepärast tegi komisjon ettepaneku suurendada kogu pikaajalise eelarve paindlikkust, säilitades samal ajal prognoositavuse. Uue pikaajalise eelarve paindlikkuse peamised elemendid on eelarve lihtsam ülesehitus ja programmide arvu vähendamine ning lisaks mehhanismide ja reservide kaasamine, mis võimaldavad muutuvatele vajadustele paremini reageerida. Riiklike partnerluskavade eesmärk on vähendada programmidokumente võrreldes praeguse olukorraga, kus paljude eri fondide jaoks tuleb koostada arvukalt kavasid ja tööprogramme. Sellega vähendatakse riiklike ja piirkondlike haldusasutuste koormust. Ka toetusesaajate juurdepääs ELi rahalistele vahenditele muutub lihtsamaks. Muuhulgas koondatakse ühele veebilehele “Ühtne portaal” teave rahastamisvõimaluste kohta ning ühtlustatakse nõustamis- ja ettevõtjalasid tugiteenuseid.

Komisjoni ettepanekuga jääb uueks eelarveperioodiks kaks paindlikkuse instrumenti: ühtne varuinstrument¹² ja paindlikkusinstrument¹³. Ühtne varuinstrument võimaldab koondada eelarve rubriikide ülemäärade alla jäävaid varasemaid kasutamata varusid ja kasutada neid kõigis poliitikaaldkondades ning paindlikkusinstrumentiga toetatakse uusi või ootamatuid vajadusi. Paindlikkusinstrument on üle eelarve ülemäärade ning sisaldab lisaks kindlale aastasele summale ka summasid, mis vastavad eelmisel aastal vabastatud kulukohustustele ja eelmisel aastal eelarvesse kantud trahvide netosummadele.

ELi uus pikaajaline eelarve on tulemuspõhine, ehk toetused makstakse välja eesmärkide täitmisel. Loodav tulemusraamistik parandab läbipaistvust ning sellega tagatakse, et horisontaalseid prioriteete kohaldatakse kogu ELi eelarves järjepidevalt. Raamistik kujutab endast olulist lihtsustamist, sest sellega vähendatakse järelevalve ja aruandlusega seotud halduskoormust. Üldine 35% kliima- ja keskkonnaeesmärk aitab suunata toetust Euroopa rohelepe eesmärkide saavutamisele. Tulemusraamistikuga kaasatakse ühtsed eeskirjad põhimõtte „ei kahjusta oluliselt“ rakendamiseks kõigis ELi programmides.

Ühtlustatud tehnilised eeskirjad nii sise- kui ka välisprogrammide jaoks toetavad eelarve sidusust ja vähendavad rakenduspartnerite halduskoormust. Eelarve avatud struktuur ning rahastamisvahendite ja eelarveliste tagatiste suurem kasutamine võimaldab koostööd mitmesuguste rahvusvaheliste finantsasutustega, nagu Euroopa Investeeringuspank, Euroopa

¹² Single Margin Instrument

¹³ Flexibility Instrument

Rekonstruktsiooni- ja Arengupank, riiklikud tugipangad ja arengut rahastavad asutused. Eelarve mõju suurendab ka strateegiliste laenude andmine liikmesriikidele ja Globaalse Euroopa raames kolmandatele riikidele.

Komisjon tegi ka ettepaneku, et kriisioludes saaks komisjon ELi nimel võtta laenu kuni 0,25% ELi RKT-st ehk kuni 395 mld eurot ning seda liikmesriikidele edasi laenata. Kriisimehhanism võimaldaks ELil reageerida suuremahulistele šokkidele kiiremini ja koordineeritumalt. Kriisiolukord kinnitatakse ülemkogu otsusega ja Euroopa Parlamendi nõusolekuga. Lisaks on liikmesriikidel võimalus võtta kuni 150 mld euro ulatuses ELi tagatisega soodustingimustel laene instrumendist “Catalyst Europe“, et võimaldada liikmesriikidel suurendada investeringuid ELi eesmärkidesse ning toetada reforme, investeringuid ja muid meetmeid nende riigiplaanides. Kriisimehhanismi käivitamise eelduseks on nõukogu otsus, mis põhineb erandliku (ettenägematu) kriisi tuvastamisel ning millele eelneb Euroopa Parlamendi nõusolek.

Uue pikaajalise eelarve ettepaneku uus element on juhtimismehhanism juhitavuse hõlbustamiseks ja institutsioonidevaheliseks koordineerimiseks eelarvevahendite ja programmiprioriteetide suunamisel. Mehhanismi eesmärk on suurendada eelarve paindlikkust ning tagada suurem läbipaistvus ja aruandekohustus. Komisjoni ettepanek annab talle senisest oluliselt suurema rolli eelarve rakendamisel ja varude kasutuselevõtul ning vahendite ümberpaigutamisel (ka programmide sees), mis vähendab liikmesriikide otsustusõigust ning muudab eelarve juhtimise vähem tasakaalustatuks. Lisaks toimuksid vahendite ümbertõstmised üksnes komisjoni otsusega, teavitades Euroopa Parlamenti ja nõukogu, kuid ilma iga kord konsensuslikult kokku lepitud pikaajalise eelarve otsuseid avamata või kaasotsusmenetlust algatamata ja nõukogu otsuseta. Komisjon saaks liigutada vahendeid ümber erinevate alamprogrammide vahel, (nt teadusuuringutelt tarneahelate tugevdamisse või rohetehnoloogiate toetamisse, või vastupidi). Otsuseid tehtaks aastase eelarvemenetluse raames (kvalifitseeritud häälteenamusega otsustusprotsessis), lähtudes strateegilistest eesmärkidest või kriisiolukordadest (nt looduskatastroof, tööstusšokk, energiakriis). Nõukogu ja liikmesriigid oleksid komisjoni rakendusaktide vastuvõtmisse kaasatud komiteemenetluse nõuandemenetluse ja mitte kontrollimenetluse kaudu, mistõttu otsustuspädevus jääks suures osas komisjonile.

X. Ühtekuuluvuspoliitika ja ühine põllumajanduspoliitika

Ühtekuuluvuspoliitika (ÜKP) maht jooksevhindades jääb järgmisel eelarveperioodil kokku umbes samasse suurusjärku kui 2021-2027 perioodil. Ühise põllumajanduspoliitika (ÜPP) eelarve garanteeritud maht väheneb umbes 22%, kuid liikmesriikidel on võimalik ÜPP meetmeid täiendavalt rahastada riigi plaani üldisest eelarvest. Kuid kuna eelarve kogumaht suureneb, siis ÜKP ja ÜPP osakaal kokku väheneb eelarves 2/3-lt umbes 48% peale. EL poolne kaasfinantseerimise määr jääb valdavalt 60% juurde, põllumajanduspoliitikas osadele meetmetele kas 70% või 100%. Komisjoni ettepaneku kohaselt kavandatakse EL riikidele ja piirkondadele pikaajalise eelarve riigiplaani osast erinevad EL toetuse ja riigipoolse panuse määrad, eristades selles (EL taseme klassifikatsiooni NUTS2 piirkondade tasemel) vähemarenenud piirkondi, üleminekupiirkondi ja enamarenenud piirkondi. Eesti kui selle jaotuse kohaselt üleminekupiirkonna minimaalseks panuseks oleks eelnõu kohaselt 40%, seega maksimaalne EL-i toetusmäär 60%. Vähem arenenud piirkondadele on maksimaalne EL-i toetusmäär 85% ning rohkem arenenud piirkondadele 40%. 2021-2027 perioodil on Eestile Euroopa Regionaalarengu Fondis, Euroopa Sotsiaalfond+, Õiglase Ülemineku Fondis maksimaalne EL-i toetusmäär 70%, Ühtekuuluvusfondis 85% ning materiaalse puuduse kõrvaldamisele suunatud rahastamisel toetusmäär 90%.

Komisjoni ettepanekuga on vähemalt 300 mld eurot ette nähtud ÜPP jaoks, millest 6,3 mld eurot on mõeldud Unity turvavõrgu jaoks ja 293,7 mld eurot ÜPP sissetulekutoetuseks (Eestile on järgmiseks eelarveperioodiks eraldatud minimaalselt 1,6 mld eurot, vt tabel allpool). ÜPP sihtotstarbeline pikaajaline eelarve on samas suurusjärgus praeguse Euroopa Põllumajanduse Tagatisfondi ehk otsetoetuste mahuga, kuid hõlmab endas ka kõiki praeguse Maaelu Arengu Põllumajandusfondi põllumajanduse esmatootmisele suunatud meetmeid. Muud Maaelu Arengu Põllumajandusfondi meetmeid, mis ei ole seotud põllumajanduse esmatootmisega, näiteks LEADER või toidutööstuse toetused, ei sisaldu ÜPP sihtotstarbelises eelarves, kuid liikmesriigid saavad neid rahastada riigi plaani muu eelarve kaudu. Kui jagada sihtotstarbeline eelarve liikmesriikide 2022. aasta potentsiaalselt toetuskõlbliku põllumajandusmaa pindalaga, siis oleks Eesti eraldis 234 eurot hektari kohta aastas, mis moodustab 81,8% Euroopa Liidu keskmisest (287 eurot/ha). Sellega on Eesti tase tagantpoolt neljas – madalam on vaid Lätil, Leedul ja Bulgaarial.

Lisaks ei tohi kavandatud keskmine toetus hektari kohta väheneva pindalapõhise sissetulekutoetuse puhul olla komisjoni ettepaneku kohaselt väiksem kui 130 eurot ega suurem kui 240 eurot, mis vähendab liikmesriikide vahelisi erinevusi selle toetuse taseme osas. Samas tähendab see, et ÜPP eelarvest vähem saavatel liikmesriikidel oleks selle tulemusena oluliselt vähem vahendeid muudeks ÜPP sekkumisteks, näiteks tootmiskohustusega seotud sissetulekutoetus, põllumajandussektori investeeringud ning kliima- ja keskkonnatoetused.

Samas on riigiplaani jaotusvõtmes ette nähtud täiendav toetus liikmesriikidele, kelle otsetoetused hektari kohta on 2027. aastal alla 90% EL keskmisest (sh Eesti). Komisjon on selleks välja pakkunud põllumajanduse jõukuse lõhe (*Agri Prosperity Gap*) valem. Valem kohaselt saab Eesti riigi plaani eelarvesse juurde 546 miljonit eurot, millega on võimalik täiendavalt rahastada riigiplaani sh ÜPP meetmeid. Riigiplaani jaotusvõtmes ei ole määratletud ÜPP eelarve osakaalu. Liikmesriigid peavad täiendama miinimummäärasid kohustuslike ÜPP sekkumiste eraldistega, mis ei ole sissetulekutoetuse sekkumised (nt koolikavad, innovatsiooni toetamine ja LEADER programm). Lisaks võivad liikmesriigid vastavalt ettepaneku nõuetele eraldada miinimumsummasid ületavaid vahendeid ÜPP sissetulekutoetusteks.

Miinimumsumma (mld EUR, jooksevhindades)			
Belgia	3,599	Leedu	4,386
Bulgaaria	6,202	Luksemburg	0,246
Tšehhi	6,154	Ungari	9,239
Taani	5,142	Malta	0,135
Saksamaa	33,106	Madalmaad	5,087
Eesti	1,589	Austria	6,625
Iirimaa	8,161	Poola	24,637
Kreeka	14,640	Portugal	7,429
Hispaania	37,235	Rumeenia	16,574
Prantsusmaa	50,939	Sloveenia	1,341
Horvaatia	3,708	Slovakkia	3,731
Itaalia	31,003	Soome	4,800
Küpros	0,416	Rootsi	4,952
Läti	2,621	KOKKU	293,7

3. Vastavus subsidiaarsuse ja proportsionaalsuse põhimõtetele

EL pikaajalise eelarve vastuvõtmise õiguslikuks aluseks on ELi toimimise lepingu artikkel 312 ja Euroopa Aatomienergiaühenduse asutamislepingu artikkel 106a. Algatus kuulub valdkonda, milles ELil on ainupädevus (ELi toimimise lepingu artikkel 312). Seetõttu subsidiaarsuse põhimõtet ei kohaldata. Ettepanek on kooskõlas proportsionaalsuse põhimõttega, sest see ei lähe kaugemale, kui on vaja Euroopa tasandil kindlaks määratud eesmärkide saavutamiseks.

4. Esialgsete mõjude analüüs

Euroopa Liidu uus pikaajaline eelarve aastateks 2028–2034 on komisjoni ettepaneku kohaselt oluliselt erinev võrreldes kehtiva 2021–2027 eelarveperioodiga. Eelarve struktuuris keskendutakse senisest enam konkurentsivõime, kaitse, innovatsiooni ja ühenduste tugevdamise suunas, samas kui traditsioonilised poliitikad (ÜKP ja ÜPP) on integreeritud laiemasse riigiplaanil põhinevasse investeerimisraamistikku. Oluline on, et ka uute rõhuasetustega jääb Eesti EL eelarvest selgelt netosaajaks ning Eesti netopositsioon esialgsete mõjuhinnangute kohaselt võrdluses käesoleva eelarveperioodiga isegi paraneb. Eesti saab EL pikaajalisest eelarvest aastatel 2028-2034 riigiplaani alusel kokku 6,50 mld eurot: sellest üldine toetus moodustab 5,53 mld; ränne, julgeolek ja siseküsimused saavad kokku 0,81 mld ning Sotsiaalse Kliimafondi vahemikuks 2028-2032 kavandatud maht on 0,143 mld (viimast rahastatakse EL heitkogustega kauplemise süsteemi kaudu, mitte EL eelarvest¹⁴). Praegusel eelarveperioodil on võrreldav toetuste summa 5,4 mld eurot ehk riigiplaani kaudu kavandatav toetus uuest EL eelarvest kasvab eeldatavasti 1,1 mld euro võrra.

Lisaks riigiplaani eelarvemahule on EL eelarves ka komisjoni poolt keskselt juhitud fondid-programmid, millel ei ole ettemääratud summasid riikide jaoks, vaid millest eraldatakse toetust valdavalt konkurentsipõhiselt (taotlusvoorude kaudu), seega sõltub neist fondidest saadavate toetuste maht eelkõige Eesti taotlejate (ettevõtete, teadus-arendusasutuste, kohalike omavalitsuste, vabaaühenduste jt) esitatavate projektitaotluste kvaliteedist ja hindamistulemustest (taotlemisedukusest). Kesksetest fondidest suurimad on EKF ning teaduse ja innovatsiooni raamprogramm „Euroopa horisont“ ja õpirände programm „Erasmus+“. Nende esialgne toetusmahtude prognoos Eestile suureneb järgmisel eelarveperioodil hinnanguliselt vastavalt 650 mln ja 400 mln euron. Ka väiksemate programmide nagu kultuuri- ja tsiviilühiskonna programmi „AgoraEU“, elanikkonnakaitse mehhanismi, Õigusprogrammi ning mõne väiksema programmi toetused ulatuvad järgmisel eelarveperioodil esialgsel hinnangul kokku ligikaudu 100 mln euron.

Esialgse prognoosi kohaselt eeldame, et senisest enam saadakse toetusi EKFist, mis ühendab üle kümne varasema eraldiseisva programmi (sh Euroopa kaitsefond, InvestEU, LIFE, Digitaalse Euroopa programm jt), et koondada ELi rahalised ressursid majanduse tugevdamiseks, strateegiliste võimekuste arendamiseks, innovatsiooniks ning kaitse- ja kriisivalmiduse tugevdamiseks. Eesti EKF-ist saadavate potentsiaalsete toetuste kogumahu esialgne prognoos on ligikaudu poolteist miljardit eurot, kuid see summa võib sõltuvalt Eesti osalusega projektide taotlemisedukusest suurel määral muutuda. Esmajoones piiriüleste taristuprojektidega (sh Rail Balticu raudteeühenduse ning Soome ja Läti uute energiaühenduste rajamine ning taastuvenergiaprojektid) seoses on CEFi toetuste kogumahu esialgne prognoos transpordi- (sh sõjalise liikuvuse) ja energiavaldkonna peale kokku hinnanguliselt 1,7 mld

¹⁴ 05.11.2025 otsustati EL keskkonnanõukogul uue HKS käivitamise algus lükata aasta hilisemaks. 2026-2032 Sotsiaalse Kliimafondi vahendite maht ja kasutusperiood jäetakse muutmata.

eurot. Energiaühenduste rajamist on tarvis nii varustuskindluse kui ka Eesti ja kogu regiooni julgeoleku parandamiseks ning pikemas perspektiivis elektri keskmise hinnataseme allapoole toomiseks.

4.1 Eesti netopositsiooni hinnang

Eesti kogurahvatulu¹⁵ (RKT) suureneb uuel eelarveperioodil võrdluses praeguse eelarveperioodiga ligikaudu veerandi võrra ning kuna suurem osa EL eelarvetulust tugineb RKT-põhisel panusel ja ka EL eelarve olulisel määral kasvab, siis suureneb ka Eesti sissemakse EL eelarvesse märgatavalt: praeguse eelarveperioodi ligikaudu 2,6 mld eurot kasvavad sissemaksed järgmisel eelarveperioodil hinnanguliselt 4,8 mld euronit. Kui liita kokku ettepaneku kohane Eesti riigiplaani 6,5 mld eurot kogumaht ning praeguse eelarveperioodi Eesti suunaliste toetuste väljamaksete osakaaludel põhinevatel arvutustel esialgne hinnanguline prognoos EL kesketest fondidest potentsiaalselt saadavate toetuste valdkondade üleseks kogumahuks (4,4 mld eurot), siis ulatub Eesti saadav toetus EL eelarvest järgmisel eelarveperioodil suurusjärgus 11 mld euronit. Eesti arvestuslik netopositsioon (saadud toetuste ja makstud summade vahe osakaaluna RKT-st) on selliste eelduste korral esialgse mõjuhinnangu kohaselt järgmisel eelarveperioodil ligikaudu 6 mld eurot ehk 1,8% RKT-st. Netopositsioon paraneb esialgsete prognoosi kohaselt ka võrdluses käimasoleva eelarveperioodiga (2021-2027 hinnanguline netopositsioon on 4 mld eurot ehk 1,6% RKT-st, aga sõltuvalt Eesti taotlejate edukusest EL kesketest fondidest toetuste taotlemisel kuni käimasoleva eelarveperioodi lõpuni võib ka see summa see lähiaastatel muutuda). Juhul kui komisjoni ettepaneku kohane eelarvemaht kokku lepitaks, oleks Eesti järgmise pikaajalise eelarve nominaalne netopositsioon ilma EL keskseid fonde arvestamata ligikaudu 1,7 mld eurot.

4.2 Riigiplaani jaotusvõti

Riigiplaanide kavandatav eelarve jaotatakse liikmesriikide vahel üldise eelarveosa jaotusvõtmega (kogusumma ELis 748,7 mld) ning selle siseturvalisuse fondide sihtotstarbelise osa eraldi jaotusvõtmega (kogusumma ELis 34,2 mld). Üldise eelarveosa jaotusvõti hõlmab nii ÜKP kui ÜPP eesmäärke peegeldavaid näitajaid. Jaotusvõtmes arvestatakse riigi rahvaarvu, maapiirkondades vaesusriskis olevate elanike arvu ning riigi RKT-d inimese kohta võrreldes EL keskmisega. Lisaks saavad suurema toetuse need riigid, kus on piirkondi (NUTS3 tasemel), mille SKP inimese kohta on alla 75% EL keskmisest ostujõudu arvestades ning arvestatakse ka kui kaugel 75% tasemest piirkonnad on. Eestis on viis NUTS 3 piirkonda, millest nelja SKP on alla 75% EL keskmisest tasemest inimese kohta (Lõuna-Eesti, Lääne-Eesti, Kesk-Eesti ja Kirde-Eesti). Suurema toetuse saavad ka riigid, kelle otsetoetuste tase hektari kohta 2027. aastal on alla 90% EL keskmisest tasemest nagu Eestil. Kui jaotusvõtmes poleks madalate põllumajanduse otsetoetustega riikidele lisategurit, siis Eesti toetus oleks 546 mln euro võrra väiksem.

Lisaks kehtestatakse ülem- ja alampiir riigi toetuse osakaalule kogu riigiplaanide eelarvest võrreldes praeguse perioodiga. Selle järgi ei saa ühegi riigi toetuse osakaal ELi tervikust olla suurem kui 105% nende 2021-2027 perioodi vastavate fondide toetuse osakaalust ELis. Samuti ei saa ühegi riigi toetuse osakaal ELi tervikust olla väiksem kui 80% nende vastavast toetuse osakaalust 2021-2027 perioodil. Eesti toetus üldise jaotusvõtme alusel on 5,5 mld eurot. Eesti toetust ülem- ega alampiir ei mõjuta, Eesti osakaal on 103% eelmise perioodi toetusest. See

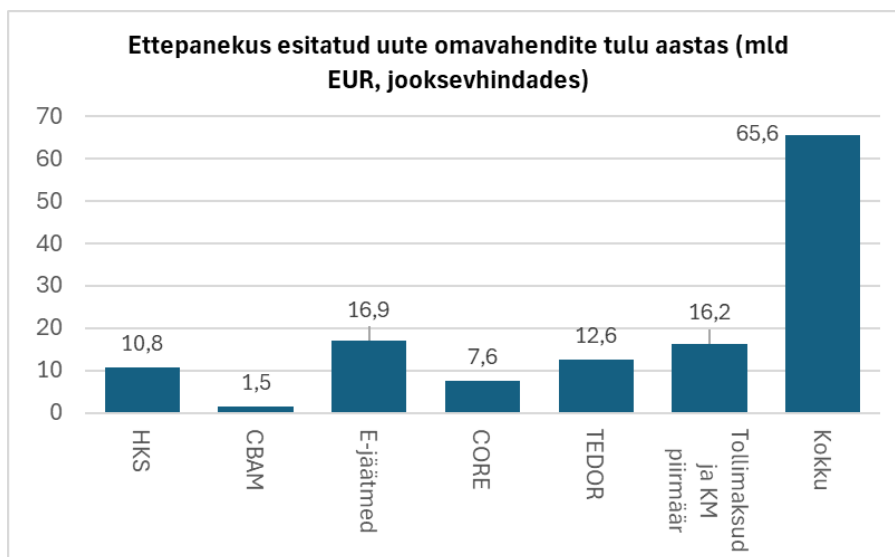
¹⁵ [Rahvamajanduse arvepidamine | Statistikaamet](#)

tingitud kõrgest baasist 2021-2027 perioodil, eelkõige tänu Õiglase ülemineku fondi suurele toetusele võrreldes teiste liikmesriikidega.

Siseturvalisusefondide¹⁶ jaotusvõti koosneb kolmest osast. 50% kaaluga on mere- ja EL välispiiri pikkus (kus on Venemaa ja Valgevene piiridele kõrgem 1,25 tegur) ning viisataotluste arv. 30% kaaluga arvestatakse, mis on riigi osakaal ELi asüülitaotlustes, rahvusvahelise kaitse saanud inimeste arvus, tagasisaadetute arvus ning ajutise kaitse saanud inimeste arvus. 20% kaaluga on julgeoleku osa, kus arvestatakse rahvaarvu, riigi pindala ja RKT inimese kohta. Eesti toetus nendes fondides oleks kokku 810 mln.

4.3 Uued omavahendid

Euroopa Komisjoni uute omavahendite ettepaneku kohaselt peaksid liikmesriigid maksma Euroopa Liidu eelarvesse heitkoguse ühikutega kauplemise (HKS) tulust 30%, piiril kohaldatava süsinikdioksiidi kohandusmehhanismitulust (CBAM) 75%, tubakaaktsiisi harmoniseeritud miinimumaktsiisimäärade (TEDOR) alusel kogutud tulust 15%, 2 eurot kilogrammi kohta kogumata elektri- ja elektroonikaseadmete jäätmetelt (E-jäätmed) ja eelarvemakse 100 000 kuni 750 000 eurot ettevõtetelt, mille aastakäive ületab 100 mln eurot (CORE). Uutest omavahenditest loodetakse saada tulu EL eelarvesse 65,6 mld eurot aastas (vt joonis allpool), millega soovitakse muuhulgas katta Euroopa taastekava NGEU laenude tagasimaksmise kulud. Lisaks soovib komisjon kohandada ka olemasolevaid omavahendeid, sealhulgas vähendada tollimaksude kogumise kulude hüvitist 25%-lt 10%-le ning kaotada käibemaksubaasi piirmäär, mille tulemusena peaks laekuma eelarvesse täiendavalt 16,2 mld eurot aastas.

Eesti leiab, et omavahendite otsuses pakutud uued omavahendid koormavad rohkem vähem jõukamate liikmesriike ja nende rakendamine on keeruline, mistõttu eelistame kehtivat RKT-põhist EL eelarve rahastamist. Samuti ei saa nõustuda heitkoguse ühikutega kauplemise tulu suunamisega EL eelarvesse, kuna see vähendaks Eesti suutlikkust investeerida kliimapoliitika eesmärkide täitmisesse. Kuigi komisjon on rõhutanud, et uued omavahendid peaksid üksteist tasakaalustama, et vähendada süsteemi regressiivsust, ei ole see Eesti puhul nii. Nimelt maksaks

¹⁶ EL siseturvalisuse fondid (AMIF, ISF, IBMF) on järgmise pikaajalise eelarve üks kesksemaid rahastusallikaid. Nende eesmärk on tugevdada liikmesriikide piirihalduse, rände, sisejulgeoleku ja õiguskaitse suutlikkust.

Eesti uue süsteemi alusel kogu eelarveperioodi jooksul 4 814 mln eurot, samal ajal kui kehtiva süsteemi järgi oleks summa 4 234 mln eurot. See tähendab, et aastatel 2028–2034 kasvaksid Eesti maksed komisjoni ettepaneku kohaselt EL-i eelarvesse ligikaudu 14% ehk 580 mln euro võrra enam kui jätkates täna kehtiva süsteemiga.

5. Ettepanekud Eesti seisukohtadeks koos selgitustega

5.1 Euroopa Komisjoni pikaajalise eelarve seisukohad

5.1.1 Toetame Euroopa Liidu 2028.–2034. aasta eelarve ettepanekut suurusega 1985 miljardit eurot, mis on vajalik Euroopa Liidu uute strateegiliste eesmärkide saavutamiseks ilma seniste programmide rahastamist vähendamata. Saame toetada veelgi suuremat eelarvet, kui see tähendaks Eestile prioriteetsete valdkondade rahastamise kasvu.

Selleks et ellu viia ELi prioriteetseid poliitilisi strateegiaid ajavahemikul 1. jaanuarist 2028 kuni 31. detsembrini 2034 ja täita samal ajal liidu tagasimaksekohustusi Euroopa taastekava „NextGenerationEU“ raames, teeb komisjon ettepaneku, et 2028–2034 aasta eelarveperioodi kulukohustuste ülemmäär oleks jooksevhindades 1 984,89 miljardit eurot, mis on 1,26 % ELi kogurahvatulust. Maksete ülemmäär oleks jooksevhindades 1 763,05 miljardit eurot, mis on 1,12 % ELi kogurahvatulust.

Eesti toetab suuremat eelarvet, sest märkimisväärsed suuredused on Eestile olulistes valdkondades: piiriüleste ühenduste rajamine, kaitsevaldkond, siseturvalisus, sh välispiir, ning Ukraina toetamine. EL eelarvest on vaja jätkuvalt rahastada ka ühtekuuluvuspoliitikat, ühist põllumajanduspoliitikat ja teisi valdkondi, nagu teadus, ränne, kliima jne. Seetõttu toetame ELi pikaajalise eelarve suurendamist senisega võrreldes. Eesti ja EL laiemalt saab suuremast eelarvest rohkem kasu, kuna uute prioriteetide jaoks ühtekuuluvuspoliitika ja ühise põllumajanduspoliitika vahendite vähendamine tähendaks tõenäoliselt just jõukuse tasemelt veidi alla EL keskmist olevate riikide, nagu Eesti, toetuste ebaproportsionaalset vähendamist, sest oluliselt alla EL keskmist olevate piirkondade toetusi ollakse valmis vähem kärpima. Eesti saaks tõenäoliselt kaitsevõime ja ühenduste suuremast rahastamisest (sh Euroopa ühendamise rahastust) rohkem vahendeid investeringuteks. Kui seetõttu kaasneb suurem ELi eelarve, siis on tõenäoline, et Eesti toetused kasvavad rohkem kui suureneb EL eelarvesse tehtav sissemakse.

5.1.2 Eesti jaoks on pikaajalise eelarve läbirääkimistel esmatähtis tagada piisav ja järjekindel rahastus kaitsevalmiduse suurendamisele ja piiriüleste transpordi- ja energiaühenduste arendamisele, tagada Ukraina toetamine, kaitsta ettepanekus esitatud Eestile riigiplaani alusel eraldatavate vahendite mahtu ja saavutada täiendava rahastuse eraldamine Euroopa Liidu idapiiririikidele Venemaa Ukraina vastu suunatud agressioonisõjast tingitud negatiivsete sotsiaal-majanduslike mõjude leevendamiseks.

Euroopa julgeolekuolukord on kardinaalselt muutunud pärast Venemaa agressioonisõja alustamist Ukrainas. Kaitsevõime tugevdamine EL tasandil suurendab julgeolekut kõigis liikmesriikides. Piiriüleste transpordi-, energia- ja digiühenduste arendamine toetab ka Euroopa kaitse- ja julgeolekueesmärgi. Hästi toimivad ja vastupidavad ühendused sh Rail Balticu raudteeühenduse valmimine on võtmetähtsusega nii kriisiolukordades reageerimiseks kui ka Euroopa strateegilise autonoomia tugevdamiseks.

- Transpordiühendused peavad võimaldama kiiret vägede ja varustuse liikumist kogu Euroopa territooriumil, sh idapiiril.
- Energiaühendused suurendavad varustuskindlust, vähendavad sõltuvust kolmandatest riikidest ning toetavad kriisikindlust ja vastupidavust hübriidohtudele.

- Digitalistu ja küberturvalisus on olulised nii kaitsesüsteemide kui ka tsiviiltaristu töökindluse tagamisel.

Idapiiri kaitse ei ole ainult piiririikide mure, vaid on kogu Euroopa kollektiivne julgeolekuküsimus. Idapiir on ühtaegu nii EL-i kui ka NATO kaitseliin, mille kaitse läbikukkumine seaks ohtu kogu Euroopa julgeoleku ja stabiilsuse. Venemaa hübriidrännakud, sh migratsioonisurve ja infosõda näitavad, et agressioon ei piirdu ainult otsese sõjalise tegevusega, vaid hõlmab laiapõhjalisi survevahendeid, nagu piiriäärne mobiilsideteenuste toimimise mõjutamine, sagenenud GPS-signaalide häired ja märkimisväärselt suurenenud küberrännakud, sh elutähtsate taristute jne). Suuri kaitseinvesteeringuid ja lisakulutusi vajatakse ka elanike igapäevaelu toimimiseks (ohutu lennuliiklus ja andmeside kättesaadavus). Samuti on märgatavalt suurenenud surve energiapuudusele. Ukraina sõjapõgenikud on toonud liikmesriikidele ka lisakoormuse riikide eluaseme-, haridus- ja tervishoiusüsteemidele. EL peab võtma strateegilise vastutuse oma idapiiri tugevdamise eest, eraldades uues pikaajalises eelarves täiendavad vahendid idapiiririikidele, et tagada nende majanduslik ja sotsiaalne vastupidavus ning tagada sellega kogu Euroopa turvalisus.

5.1.3 Toetame pikaajalise eelarve ülesehitust, mis on lihtsam, paindlikum ja strateegilisem ning aitab paremini tulemusi saavutada.

Toetame uue pikaajalise eelarve ülesehitust, millega vähendatakse eelarverubriikide arv seitsmelt neljale. Järgmine eelarve koosneb kolmest temaatilisest rubriigist: 1. riiklike ja piirkondlike partnerluskavasid hõlmav riigiplaan, 2. Euroopa Konkurentsivõime Fond, ja 3. EL välistegevusi hõlmav Globaalne Euroopa. 4. rubriik hõlmab Euroopa avaliku halduse kulu. Ühtlasi vähendatakse programmide arv 52-lt 16-le. Uus struktuur on senisest lihtsama ülesehitusega ning võimaldab uutele prioriteetidele (nt rohepöörde, digiarengu, konkurentsivõime ja julgeoleku) paremini reageerida.

Uus rubriikide jaotus koondab omavahel seotud poliitikavaldkonnad, vähendab programmide kattuvusi ning parandab vahendite kasutamise koordineerimist. Vähenema peaks ka halduskoormus, sest rubriikide vähenemisega liidetakse ka erinevad fondid ühe lähenemise alla (nt tõstetakse riigiplaani alla senised regionaalarengu, sotsiaal-, ühtekuuluvus-, põllumajandus-, kalandus-, sisejulgeoleku-, rände- ja piirimajanduse fondid). Suurema paindlikkusega saavad liikmesriigid kohandada toetuste jaotust vastavalt oma majanduslikele ja regionaalsetele vajadustele. Toetame eelarve uues struktuuris ühtekuuluvuspoliitika ja ühise põllumajanduspoliitika toetamise strateegilise kava ühendamist üheks riigiplaaniks. See tugevdab seoseid maaelu, regionaalarengu ja majanduskasvu vahel, toetades samal ajal ELi vahendite efektiivsemat kasutamist.

5.1.4 Peame oluliseks, et iga-aastase eelarveprioriteetide ülevaatamise ja eelarvevahendite ümbertõstmise juhtimismehhanismis oleks tagatud Euroopa Liidu Nõukogu ja liikmesriikide otsustusõigus.

Komisjoni ettepanek annab talle senisest oluliselt suurema rolli eelarve rakendamisel ja varude kasutuselevõtul ning vahendite ümberpaigutamisel (ka programmide sees - nt teadusuuringutelt tarneahelate tugevdamisse või rohetehnoloogiate toetamisse, või vastupidi), mis vähendab liikmesriikide otsustusõigust ning muudab eelarve juhtimise vähem tasakaalustatuks. Vahendeid saaks ümber tõsta üksnes komisjoni otsusega, teavitades Euroopa Parlamenti ja nõukogu, kuid ilma iga kord konsensuslikult kokku lepitud pikaajalise eelarve otsuseid avamata või kaasotsusmenetlust algatamata ja nõukogu otsuseta. Otsuseid tehtaks aastase

eelarvemenetluse raames (kvalifitseeritud häälteenamusega otsustusprotsessis). Nõukogu ja liikmesriigid oleksid komisjoni rakendusaktide vastuvõtmisse kaasatud komiteemenetluse nõuandemenetluse ja mitte kontrollimenetluse kaudu, mistõttu otsustuspädevus jääks suures osas komisjonile. Eesti hinnangul on selline lähenemine problemaatiline, sest see koondab liiga palju otsustusõigust Euroopa Komisjoni kätte. Lisaks on komisjoni ettepanekus liiga palju ebaselgust, kuidas täpsemalt eelarve vahendeid suunama hakatakse programmide (sh EKF, Globaalse Euroopa, Euroopa horisondi ja Erasmus+) sees ja vahel ning millised on vahendite ümberliigutamise kriteeriumid ning tingimused. Samuti on ebaselge, millised on näiteks eelarve varude kasutusele võtu konkreetsed kriteeriumid ning kas uus loodav kriisirahastu läheb uue juhtimismehhanismi alla.

Oluline on, et uue juhtimismehhanismi puhul säiliks tasakaal EL institutsioonide vahel. Suurenenud paindlikkus peab olema kooskõlas tugeva järelevalve, aruandlusmehhanismi ja eelarveprotsesside, sh otsuste ja kasutuse läbipaistvusega. Seetõttu peame oluliseks, et uue juhtimismehhanismi puhul oleks EL Nõukogul ja liikmesriikidel piisav sõnaõigus kõigis olulistest otsustes, mis puudutavad vahendite jaotust EL eesmärkide ja programmide vahel; varude kasutusele võttu nii eelarve rubriikides kui programmides; ümberkorraldusi või kriisimehhanismide käivitamist. Samuti tuleb tagada, et komisjoni otsused oleksid allutatud selgele aruandlusele ja kontrollile. Kuigi komisjon rõhutab läbipaistvust ja aruandlust (nt igaaastased aruanded, järelevalvekomiteed), siis toetame siiski nõu tasakaalustamist, millega oleks vajalik Nõukogu eelnev nõusolek, kui ümbertõstmine ületab kindla künnise/määra (15% programmi mahust). Sedasi oleks tagatud nii eelarve paindlikkus kui ka Nõukogu ja liikmesriikide sõnaõigus eelarveotsustes. Samuti on oluline, kuidas suhestub eelarve paindlikkuse suurendamine EL finantsmääruses ette nähtud kuni 10% vahendite ümbertõstmise võimalusega.

5.1.5 Toetame ettepanekut suurendada eelarve paindlikkusinstrumentide mahtu, mis suurendab eelarves võimalusi reageerida muutuvatele oludele ning vähendab vajadust pikaajalise eelarve muutmiseks eelarveperioodi jooksul.

ELi eelarve paindlikkuse erivahendid ehk paindlikkusinstrumentid on loodud selleks, et ELi eelarve toel oleks võimalik reageerida ootamatutele kriisidele, prioriteetide muutustele või ettenägematutele kulutustele, mida tavapärase eelarvevahenditega ei ole võimalik katta. Uus pikaajaline eelarve sisaldab kahte paindlikkuse erivahendit, mis tuginevad olemasolevatele mehhanismidele: ühtne varuinstrument ja paindlikkusinstrument. Paindlikkusinstrumentide maht suureneb uues pikaajalises eelarves 15,77 mld euronit, seda käimasoleva eelarveperioodi 9,2 mld euro tasemelt. Paindlikkusinstrumentid täiendavad pikaajalise eelarve praegust suhteliselt jäika ülesehitust. Kasutamata erivahendid saab järgmisse aastasse üle kanda, tagades nii eelarve suurema paindlikkuse. Paindlikum eelarve võimaldab liigutada ümber eelarvevahendeid programmide ja rubriikide vahel vastavalt sellele, kus lisarahastust on kõige enam vaja. Viimastel aastatel on paindlikkusinstrumentide kasutamine oluliselt kasvanud, sest EL on pidanud vastama järjest tihedamini esinevatele kriisidele (COVID-19 pandeemia, Venemaa agressioonisõda Ukrainas, suure mõjuga loodusõnnetused).

Eesti nõustub, et paindlikkusinstrumentide mahu suurendamine võimaldab EL eelarvevahendeid paremini suunata kriisidele, julgeoleku- ja konkurentsivõime väljakutsetele ning uutele prioriteetidele, ilma et oleks vaja keerukat ja aeganõudvat pikaajalise eelarve muutmise protsessi. Samas tuleb arvestada, et paindlikkusinstrumentide mahu kasv tähendab ka EL eelarvevahendite mahu kasvu, mis suurendab omakorda Eesti ja teiste liikmesriikide sissemakset EL eelarvesse.

5.1.6 Eesti leiab, et õigusriigi põhimõtte järgimine on kõigi Euroopa Liidu vahendite saamise vältimatu eeltingimus.

Eesti rõhutab, et Euroopa Liidu eelarve finantshuvide tõhus kaitse eeldab õigusriigi põhimõtte järgimist. Õigusriigi põhimõtte järgimine on kõigi Euroopa Liidu vahendite saamise vältimatu eeltingimus. Euroopa Liidu eelarve finantshuvide tõhus kaitse eeldab õigusriigi põhimõtte järgimist. Õigusriigi põhimõtte järgimine on kõigi EL vahendite saamise vältimatu eeltingimus. On oluline, et ELi eelarve kasutusega oleksid seotud õigusriigi põhimõtte järgimist kindlustavad tugevad kaitsemeetmed, et tagada ELi finantshuvide kaitse. Riigiplaanides saab toetada õigusriigi põhimõtte senisest suutlikumasse arvestamise panustavaid reforme ja tegevusi. Õigusriigi reformidele antava rahalise toetuse kombineerimisel kaitsemeetmete ja tingimuste kohaldamisega tagatakse, et ELi eelarve on kaitstud ja seda kasutatakse õigusriigi põhimõttel. Õigusriigi tingimuslikkuse määrust¹³ kohaldatakse jätkuvalt kogu ELi eelarve suhtes ning ka riigiplaanid tugevdavad seost õigusriigi olukorda käsitlevas aruandes esitatud soovitude ja rahalise toetuse vahel.

Eesti rõhutab, et ELi finantshuvide tõhus kaitse sõltub otseselt õigusriigi põhimõtte järjekindlast järgimisest liikmesriikides. Õigusriik tähendab, et seadused kehtivad võrdselt kõigile, sõltumatud kohtud tagavad õiguskindluse ja riigivõim on piiratud ning läbipaistev. Ilma selle põhimõtte järgimiseta ei ole võimalik tagada EL eelarve korrektset, läbipaistvat ja korrupsioonivaba kasutust. Õigusriigi nõue ei ole pelgalt formaalne tingimus, vaid oluline vahend riskide maandamiseks, sh finantskuriteod, pettused või ebaefektiivne rahakasutus. See tagab, et EL vahendid jõuavad sihtotstarbeliselt projektidesse, mille kaudu saavutatakse liidu poliitilised eesmärgid (nt majandusareng, sotsiaalne ühtekuuluvus, keskkonnahoid).

5.1.7 Eesti eelistab eelarve iga-aastaselt inflatsiooniga kohandamisel jätkata fikseeritud 2% deflaatori kasutamist. Riigiplaani puhul peame oluliseks fikseeritud deflaatori rakendamist.

EL pikaajalise eelarve koostamisel kasutatakse 2% deflaatorit ehk hinnakohandustegurit, mis tähendab, et eelarve on 2025. aasta püsihindadest arvatud aastateks 2028-2034 ümber jooksevhindadeks eeldades 2% hinnatõusu aastas. Samas ei peaks eelarve suutlikkus sõltuma ootamatutest inflatsioonišokkidest ning oluline on vältida olukorda, kus väga madala inflatsiooni tõttu väheneks tegelik eelarve maht. Viimastel aastatel on ELi eelarve mahtu oluliselt mõjutanud kiire inflatsioon, mis on toonud kaasa eelarve nn ostujõu vähenemise. Järgmise pikaajalise eelarve puhul teeb komisjon ettepaneku, et eelarve ülemmäärad põhineksid jätkuvalt deflaatori kindlaksmääratud 2% tasemel, kui ELi inflatsioon jääb vahemikku 1–3%. Kui tegelik inflatsioon on alla 1% või üle 3%, kohandatakse deflaatori taset tegeliku inflatsiooni alusel. Viimasel kolmel eelarveperioodil (alates perioodist 2007–2013) on inflatsiooniga kohandamisel rakendatud fikseeritud 2% deflaatorit.

Eesti eelistab uue pikaajalise eelarve koostamisel jätkata fikseeritud 2% deflaatori kasutamist. Selle peamine eelis on olnud tagada ELi programmide vahendite mahu prognoositavus kogu eelarveperioodi jooksul. Samas on meile oluline, et riigiplaani rakendamisel kasutatakse fikseeritud 2% deflaatorit, sest nii on tagatud, et riigiplaan maht ei muutu eelarveperioodi jooksul ning programmide ja projektide rahastamine ei vähene. Samuti on fikseeritud deflaator puhul halduskoormus väiksem, sest eelarve tehniline haldamine on lihtsam võrreldes paindliku deflaatori rakendamisega.

5.1.8 Toetame Euroopa Liidu eelarve ülese kliima- ja keskkonnanäesmärkidesse panustamise 35% sihtmäärade seadmist. Seejuures peame oluliseks Euroopa Komisjoni ettepanekut, mille kohaselt jäävad kaitse- ja julgeolekuvaldkond sellest sihttasemest välja.

Sarnaselt käimasolevale 2021-2027 EL eelarveperioodile on järgmiseks perioodiks kavandatud pikaajalise eelarve ülene kliima- ja keskkonnanäesmärkidesse panustamise sihtmäär (2028-2034 perioodiks tasemel 35%), et ergutada EL roheleppe (Green Deal) teatistes määratletud sihtide suunas liikumist. Selle arvutamisel lähtutakse (EL tulemusraamistiku määruse lisas olevast) konkreetsete fondide ja meetmete nn kliimapanuse määrast ega võeta arvesse kaitsevalmiduse ja julgeolekukulutusi. Seejuures arvestatakse kavandatavat mõju kliimamuutuste leevendamisele, kliimamuutuste mõjuga kohanemisele, kliimakerksuse parandamisele ning keskkonnale.

Lähtudes kavandatavate EL programmide eesmärkidest ning nende kaudu toetatavate tegevuste suunitlusest ja eripärast, on komisjoni ettepanekus kavandatud programmidele järgmine kliima- ja keskkonnanäesmärkidesse panustamise määr:

- Riigiplaanid 43%;
- Euroopa Konkurentsivõime Fond: 43%;
- Teaduse ja innovatsiooni raamprogramm Euroopa horisont: 40%;
- Euroopa ühendamise rahastu: 70%;
- Globaalne Euroopa: 30%.

Käimasoleva EL eelarveperioodi struktuurivahendite kasutamisel Eestis on analoogne kliima- ja keskkonnanäesmärkidesse panus Euroopa regionaalarengu fondi vahenditest ca 44% ja Ühtekuuluvusfondi vahenditest umbes 63% ning taaste- ja vastupidavuskava panus (RRF vahenditest) ligi 60%. Toetatavate tegevuste kliimapanuse arvestust peetakse komisjoni koostatud metoodika alusel, milles meetmete panust arvestatakse mitme kliima- ja keskkonnanäesmärgi suhtes tasemel 100%, 40% või 0%.

5.1.9 Toetame Euroopa taastekava „NextGenerationEU“ põhiosa ja intresside tagasimakseid summas 168 miljardit eurot. Peame oluliseks, et laenu tagasimaksed ei vähendaks riigiplaanide ega Euroopa Liidu teiste programmide mahtu.

Euroopa taastekava laenu fikseeritud suurusega tagasimakse tagab eelarve stabiilsuse ja prognoositavuse, välistades riski, et intressimäärade või turutingimuste muutused suurendavad liikmesriikide eelarvekoormust. Selline lähenemine aitab hoida liikmesriikide eelarvekoormuse läbipaistvana ja prognoositavana. NGEU tagasimaksede suurendamine vähendaks ELi eelarvevahendite eesmärgipärast kasutust ning kahjustaks ELi eelarve üldist struktuuri.

5.1.10 Leiame, et kriisimehhanismi loomine mahus 0,25% Euroopa Liidu kogurahvatulust (RKT) võimaldaks Euroopa Komisjonil finantsturgudel kiiremini laenata liikmesriikidele edasi vahendeid, et aidata Euroopa Liidul reageerida ootamatutele riikideülestele kriisidele.

Viimased aastad, eriti COVID-pandeemia kogemus, on näidanud, et ränkade kriiside ulatus on suurenenud ning et selliste sündmuste mõju võib kiiresti süveneda. Kehtiva eelarvestruktuuri jäikus on seni piiranud ELi võimalusi kriisidele reageerida. Seetõttu leiame, et uues pikaajalises eelarves kriisimehhanismi loomine võimaldab reageerida kriisiolukordadele kiiremini ja tõhusamalt. Kriisimehhanismi kasutamiseks peab nõukogu saama Euroopa Parlamendi

nõusoleku, pärast mida võtab ta vastu määruse ELi toimimise lepingu artikli 311 neljandas lõigus sätestatud menetluse kohaselt. Nõukogu määrus sätestab laenude suuruse ja tagasimaksmise korra. Laenatud vahendid, mida kasutatakse liikmesriikidele laenude andmiseks, makstakse tagasi laene saanud liikmesriikidelt poolt. See võimaldab ühtlasi EL-il hoida teiste rahastusprogrammide vahendid puutumatusena. Komisjoni 2025. aasta kevadprognoosi alusel moodustab 0,25% ELi RKT-st 395 mld eurot. Kriisimehhanism on ajaliselt piiratud ning seda saaks kasutada ainult järgmise eelarveperioodi ajal (laenulepingud peavad jõustuma ajavahemikus 1. jaanuar 2028 kuni 31. detsember 2034).

5.2 Rubriik 1 - majanduslik, sotsiaalne ja territoriaalne ühtekuuluvus, põllumajandus ja maaelu areng, merendus, jõukus ja julgeolek

5.2.1 Toetame eesmärki ühtlustada jagatud juhtimisega fondide nõudeid ja nende fondide rakendamist riigiplaani alusel, tagades nii paremini nende fondide vahelise sidususe ja sünergia planeerimisel kui ka elluviimisel. Seejuures tuleb riigiplaanis arvestada ühise põllumajandus- ja kalanduspoliitika ning siseturvalisuspoliitika eripäradega.

Eesti on läbi erinevate EL-i eelarveperioodide pidanud oluliseks raamseisukohaks killustatuse vähendamist ja fondide vahelise sünergia suurendamist nii planeerimisel kui ka elluviimisel, mistõttu on positiivne, et riigiplaani määruse eelnõu loob ühtse raamistikku. Siiski leiame, et määruse eelnõus on arenguruumi, et luua veelgi paremad tingimused fondide tõhusaks ja tulemuslikuks kasutamiseks ning halduskoormuse vähendamiseks. Riigiplaani määrukses on oluline arvestada valdkonnapoliitikate erisustega. Näiteks on EL-i piirihalduse ning varjupaiga- ja rändepoliitika otsekohalduvates õigusaktides loodud liikmesriikide jaoks kindlate kulude teistsugused kompensatsioonimehhanismid, mida riigiplaani määruse eelnõu ei arvesta. Ühise põllumajandus- ja kalanduspoliitika sektorid on enim mõjutatud kliimamuutustest tingitud ekstreemsetest ilmastikutingimustest ja globaalsete tarneahelate toimimisest ning on oluline, et riigiplaani määrukses arvestataks nende sektorite eripäradega, et tagada rakendamise sujuvus ja vältida täiendavat halduskoormust. Riigiplaani määrukses tuleb arvestada, et ühises põllumajandus- ja kalanduspoliitikas kehtivad EL-i tasandil kohustused ja ulatuslik reeglistik, sealhulgas valdkonnapoliitikate spetsiifiline terminoloogia. Sellega arvestamine on vajalik, et tagada sektorite toimimine ning kohustuste täitmine ilma neid ohtu seadmata.

5.2.2 Toetame ettepanekut, mille kohaselt eraldatakse Eestile riigiplaani alusel vähemalt 6,5 miljardit eurot, sealhulgas 0,8 miljardit eurot siseturvalisuse fondide kaudu.

Uue pikaajalise eelarve raames on Eestile kavandatud 6,5 miljardi euro suurune riigiplaani eelarvemaht, mis koondab erinevad toetusvahendid ühtse strateegilise raamistikuna, võimaldades suunata investeeringuid paindlikumalt Eesti prioriteetide järgi, aitab kaasa reformi- ja investeeringuvajaduste rakendamisele Eesti eesmärkidest lähtuvalt ning võimaldaks katta vajadusi nii põllumajandustoetuste kui siseturvalisuse osas. Riigiplaan ühendab mitmed seni eraldiseisvad ELi rahastusprogrammid (nt ühtekuuluvuspoliitika fondid, Õiglase Ülemineku Fondi ja EL eelarve välise Sotsiaalse Kliimafondi vahendid) ühtseks, riigipõhiselt juhitavaks raamistikuks. Riigiplaani eesmärk on suurendada rahastuse sidusust, paindlikkust ja strateegilist juhtimist, võimaldades liikmesriikidel kavandada investeeringud terviklikult vastavalt oma riiklikele prioriteetidele (nt kliima-, energia-, julgeoleku-, haridus- ja regionaalpoliitika eesmärgid). Riigiplaan jaotub kolmeks:

- põhiosa on suunatud ühtekuuluvus-, põllumajandus-, regionaalarengu jms valdkondadele - 5,53 mld;
- siseturvalisusele - 0,81 mld;
- Sotsiaalne Kliimafond - 0,143 mld.

Siseturvalisuse fondid aitavad tõsta Eesti ja ELi idapiiri kaitset, parandada piirihaldust ja kriisivalmidust ning tugevdada ELi ühist vastupanuvõimet hübriidohtudele. Sotsiaalne Kliimafond aitab leevendada energia- ja transpordikulude tõusu mõju, toetades nii sotsiaalset õiglust kui ka kliimaeesmärke.

5.2.3 Leiname, et määruste eelnõudes ei ole piisavalt arvestatud Euroopa Liidu idapiiririikidega ning loodud neile vajalikke võimalusi Venemaa Ukraina vastu suunatud agressioonisõjast tulenevate negatiivsete sotsiaal-majanduslike mõjude leevendamiseks ja nendest lähtuvate spetsiifiliste väljakutsetega tegelemiseks. Seetõttu leiname, et idapiiririikidele tuleb selleks ette näha täiendav rahastus.

Eesti toetab siseküsimumuste valdkonna toetusmehhanismide jaotusvõtit, mis arvestab EL-i Venemaaga piirneva välispiiri valvamise väljakutseid ning ajutise kaitse saanud isikute arvu, kuid samas leiname, et määruste ettepanekutes ei ole piisavalt adresseeritud EL-i idapiiririikide sotsiaalmajanduslike väljakutseid ning loodud neile vajalikke võimalusi (nii paindlikkuses kui ka rahalises toes jaotusvõtmes) Venemaa agressioonisõjast tulenevate negatiivsete sotsiaalmajanduslike mõjude leevendamiseks ja nendest lähtuvate spetsiifiliste väljakutsetega tegelemiseks.

Riigiplaani määruse sissejuhatuses kirjutatakse, et EL-i idapoolsed piirialad seisavad silmitsi kahese väljakutsega, suurendada julgeolekut kui ka samal ajal toetada majandust, ettevõtteid ja inimesi, keda Venemaa Ukraina-vastane agressioonisõda on otseselt või kaudselt negatiivselt mõjutanud ning riiklike ja piirkondlike partnerluskavadega antakse nende probleemidega silmitsi seisvatele liikmesriikidele ja piirkondadele igakülgset ja sidusat toetust. Samas väljendub see tugi vaid siseküsimumuste valdkonna toetusmehhanismide jaotusvõtmes ehk siseturvalisuse suurenenu eelarves.

Riigiplaani määruse eelnõu lisa 1 toodud siseküsimumuste valdkonna toetusmehhanismide jaotusvõtmed on Eesti jaoks soodsad ning arvestavad EL-i Vene Föderatsiooniga piirneva välispiiri valvamise väljakutseid, kasutades koefitsienti 1,25 ning aastatel 2022-2024 ajutise kaitse saanud isikute arvu. Eestile tähendab see siseturvalisuse eelarve (sisaldades toetust varjupaiga-, rände- ja integratsiooni, sisejulgeoleku, piirihalduse probleemide lahendamiseks) 10-kordset kasvu võrreldes 2021–2027 eelarveperioodiga - 800 miljoni euroni.

Samas on Venemaa agressioonisõda Ukrainas ja kehtestatud sanktsioonid Venemaale mõjutanud Venemaaga ja Valgevenega külgnevate regioonide sotsiaalmajanduslikku olukorda. Sõda on kahjustanud regioonide investeerimiskeskonda, põhjustanud kaubandussuhete halvenemist, tarneahelate katkemist, tarne- ja müügiturgude ning töökohtade kadumist. Geopoliitilistel riskidel on negatiivne mõju liidu idapiiril paiknevate regioonide majandusele ja üldisele arengule, mistõttu tuleb luua antud regioonidele suuremad võimalused (nii paindlikkuses, nt suurem EL-i toetusmäär kui ka rahalises toes, sh riigiplaani eelarve täiendavad vahendid) negatiivsete sotsiaalmajanduslike mõjude leevendamiseks. Lisaks majanduslikele raskustele on nimetatud riigid silmitsi ka elanike igapäevaelu mõjutavate väljakutsetega, mis nõuavad täiendavaid investeeringuid. Näiteks on agressorriigist tingituna mõjutatud piiriäärne mobiilsideteenuste toimimine, sagenenud GPS-signaalide häired ja märkimisväärselt suurenenu küberründed, sh elutähtsate taristule.

Idapiiri piirkond on tulemusraamistiku määruse lisa 2 välja toodud territoriaalset suunitlust käsitleva koodina ning riigiplaani määruse tekstist (artikkel 35 lõikes 5) nähtub, et idapiiri piirkonnana on mõeldud NUTS2 piirkondi, mis piirnevad maismaa või mere kaudu Venemaa Föderatsiooniga, Valgevene või Ukrainaga ega hõlma kogu asjaomase liikmesriigi territooriumi. Kuna Eesti moodustab ühe NUTS2 piirkonna, on selline määratlus piirav, kuna mõjud on kogu riigile. Seetõttu teeme ettepaneku täiendada määratlust lisandusega „välja arvatud juhul, kui liikmesriiki käsitletakse ühe NUTS2 piirkonnana“, mis võimaldaks riigiplaanis meetmeid kavandada paindlikumalt ja sihipärasemalt, arvestades nii kogu riigi kui ka piiriäärsete

piirkondade vajadusi ja väljakutseid, mis tulenevad geopoliitilistest riskidest ning negatiivsetest sotsiaalmajanduslikest mõjudest.

5.2.4 Leiname, et ettepanekus on üleminekuregioonide minimaalne 40%-line riigi kaasrahastamise määr põhjendamatult kõrge. Riigi panuse määr peab olema kooskõlas riigi, regioonide ning toetuse saajate finantsvõimekusega. On oluline, et riigi kaasrahastamise arvestamisel võetakse lisaks avaliku sektori panusele arvesse ka erasektori omafinantseeringut ning liikmesriigile jääks võimalus riigiplaanis diferentseerida minimaalset kaasrahastamise määra meetmete vahel. See tagab paindlikkuse riigiplaani koostamisel ja elluviimisel ning võimaldab kujundada toetusskeeme vastavalt piirkondade ja toetuse saajate võimekusele ning vajadustele.

Riigiplaani määruse eelnõu artikkel 20 sätestab minimaalseks riigi panuseks üleminekuregioonidele 40%, seega maksimaalne EL-i toetusmäär on 60%. Vähem arenenud regioonidele on maksimaalne EL-i toetusmäär 85% ning arenenud regioonidel 40%. Määruse eelnõus ei ole üheselt selge, kas riigi panusena arvestatakse ka erasektori omafinantseeringut. Riigi rahastamise alla tuleb jätkuvalt arvestada ka erasektori omafinantseeringut nendes fondides, kus seda seni on tehtud, näiteks ÜKP fondides. Täiendavaks probleemiks on kaasrahastamise minimaalse määra plaanitav rakendamine meetme tasandil, mis ei võimalda vajalikku paindlikkust.

Siseturvalisuspoliitika fondides 2021–2027 eelarveperioodil on EL-i toetusmäär 75–100%. Eesti keskmine EL-i toetusmäär ÜKP-s 2021–2027 eelarveperioodil riigi tasandil on juba praegu maksimumist madalam ehk umbes 65%. EL-i toetusmäära langus 60%-ni ei arvesta Eesti kui EL-i idapiiriiriigi olukorra ning võimalustega ega meie toetuse saajate finantsvõimekusega (nt KOV-id, väikese ja keskmise suurusega ettevõtjad, teadus- ja arendusasutused, vabaühendused jm), kuna toetuse saajate kõrge omapanuse määr on välja toodud ka ühe toetuse taotlemisest loobumise põhjusena. On reaalne oht, et 60% EL-i toetusmäära rakendamisel jäävad toetuse kasutamisele kõrvale eelkõige vaesemate piirkondade ja haavatavamate sihtrühmade esindajad, süvendades seeläbi piirkondlikke ja ühiskondlikke arengulõhesid. Veelgi täpsemalt välja tuues, on 2021–2027 eelarveperioodil Euroopa Regionaalarengu Fondis, Euroopa Sotsiaalfond Plussis, Õiglase Ülemineku Fondis maksimaalne EL-i toetusmäär 70%, Ühtekuuluvusfondis 85% ning materiaalse puuduse kõrvaldamisele suunatud prioriteedis toetusmäär 90%. Euroopa Komisjoni 1. aprillil 2025. aastal esitatud ÜKP määruste muutmise ettepanekus (Euroopa taasrelvastumise kava „*ReARM Europe*“ ning Euroopa kaitse valge raamatu „Kaitsevalmidus 2030“ kaitsepaketi raames) on EL-i idapoolsetel piirialadele teatud tingimuste täitmisel võimalik kuni 100% EL-i toetusmäär, mis kinnitati läbirääkimiste tulemusena järgmiselt: suurendatakse prioriteetide maksimaalset EL-i toetusmäära 10 protsendipunkti võrra.

5.2.5 Peame oluliseks ühises põllumajanduspoliitikas jätkata liikmesriikide vahel põllumajandustootjate konkurentsitingimuste võrdsustamisega.

Eestile eraldatud põllumajanduse otsetoetuste tase on alates Eesti EL-iga liitumisest 2004. aastal olnud tunduvalt alla 90% EL keskmistest otsetoetuste tasemest. Eesti otsetoetused peaksid 2027. aastaks tõusma hinnanguliselt 79,6%-ni EL keskmisest. Seetõttu on Eesti EL pikaajaliste eelarvete läbirääkimisel pidanud tähtsaks otsetoetuste ühtlustamist, et tagada liikmesriikide vahel põllumajandustootjatele võrdsed konkurentsitingimused. Euroopa

Komisjon on EL pikaajalise eelarve ettepanekus aastateks 2028-2034 põhimõtteliselt muutnud ühise põllumajanduspoliitika rahastamist: riikidele riigiplaanide alusel eraldatavates vahendites on põllumajandustoetusteks eraldatud sihtotstarbeliselt 294 mld ja riigiplaanide eelarve jaotusvalemis on arvestatud liikmesriikide põllumajanduse jõukusega, et väiksemate toetuste riikide riigiplaani ühtekuuluvus- ja põllumajanduspoliitikat hõlmava eelarve üldosa mahtu suurendada. Eesti saab põllumajanduse toetamiseks sihtotstarbeliselt 1,59 mld eurot ja riigiplaani üldosa on EL keskmisest väiksemate põllumajandustoetuste korvamiseks 546 mln suurem. Seega peaks Eesti saama EL eelarvest riigiplaani alusel põllumajandusega seoses 2,1 mld eurot, mis on ligikaudu sama suur summa, kui Eesti saab aastatel 2021-2027. Samas on viidatud 546 mln eurot üheks osaks 5,4 mld euro suuruses riigiplaani üldosas, mille kasutamise üle otsustab Vabariigi Valitus riigiplaani vastuvõtmisel. Konkurentsitingimuste võrdsustamiseks on samuti oluline vältida olukorda, kus jõukamad riigid maksavad EL toetustele täiendavalt juurde, mistõttu on oluline kehtestada EL riigipoolse toetuse kaasrahastamise ülempiir.

5.3 Rubriik 2 – Konkurentsivõime, jõukus ja julgeolek

5.3.1 Eesti toetab Euroopa Liidu avatud strateegilist autonoomiat, mis aitab kaasa meie konkurentsivõime kasvule. Eesti leiab, et Euroopa Liidu ettevõtete eelistamine taotlusvoorudes peab olema hästi põhjendatud, vältima ühtse turu toimimise moonutusi ning olema suunatud julgeolekuriskide ja/või strateegiliste sõltuvuste vähendamisele.

EL-i ja liikmesriikide eelarvetest vahenditest kaasrahastatud projektide puhul eelistame võimalust seada nende projektide elluviimisel kriteeriumid ELi toodangu ja teenuste kasutamiseks eesmärgiga tugevdada Euroopa strateegilist autonoomiat ning suurendada ELi võimekust kriitilistes sektorites. See aitab suunata investeeringud Euroopa majandusse, toetada tööstusbaasi tugevdamist, vähendada sõltuvusi kolmandatest riikidest ning tagada õiglasema konkurentsikeskkonna Euroopa ettevõtjatele olukorras, kus rahvusvaheline turukeskkond on üha geopoliitilisem ja järjest vähem avatud. Toetame sõltuvuse vähendamist teistest üleilmsetest majanduspiirkondadest, tunnustades samal ajal vabakaubanduse olulist kasu Euroopa majandusele. Viimaste aastate kriisid on näidanud, et liigne sõltuvus kolmandate riikide tarnijatest võib kujutada endast märkimisväärset riski, eriti strateegiliselt tundlikes sektorites nagu energiapulgeolek, meditsiinitarbed, mikroelektroonika, kaitsetööstus ja kriitilised toorained. Sõltuvuse vähendamiseks tuleb tugevdada Euroopa tootmisvõimekust kriitilistes sektorites, mitmekesistada tarneahelaid ning investeerida innovatsiooni ja tööstuse arendamisse. Selline lähenemine toetab Euroopa pikaajalist konkurentsivõimet, majanduslikku vastupanuvõimet ja strateegilist autonoomiat. Ka on oluline, et võimalikult suur osa tootlikkusest ning rahastamisest jääks Euroopa majandusse.

Samas tuleb silmas pidada, et ülalkirjeldatud laadis kriteeriumide seadmisel saaks vajadusel võimaldada ka mujal toodetu hankimist, kuna kõike vajalikku ei pruugi olla võimalik konkreetsetes vahemikus toota ega hankida üksnes EL-st, samuti on vaja arvestada rahvusvahelisi koostöövorme sh NATO raames tehtavat koostööd. Sõltuvalt valdkonnast võib olla nt ka turvalisuse kaalutlustel oluline säilitada võimalus hankida tooteid, teenuseid vm, mis on toodetud väljaspool ELi, seetõttu on oluline lähtuda mh EKF määruse eelnõus toodust, et EL eelistust ei kaaluta „juhul, kui neid tarneid ja materjale ei ole mõistlikult võimalik hankida kõnealustelt abikõlblikelt üksustelt”.

5.3.2 Toetame Euroopa Konkurentsivõime Fondi 234,3 miljardi euro suurust eelarvet ja selle jaotust nelja valdkonna vahel: kaitse ja kosmose valdkond, üleminek puhtale energiale ja tööstusele, digitaalne juhtpositsioon ning tervise, biotehnoloogia ja põllumajanduse valdkond. Konkurentsivõime suurendamisel toetame komisjoni ettepanekut võimaldada fondist kriitilise taristu kaitse ning digi- ja sidetaristu arendamise rahastamist. Konkurentsivõime suurendamisse võimalikult suures mahus erakapitali kaasamiseks toetame fondi kasutamist InvestEU instrumendi kaudu antavaks liidu toetuseks mitte vähem kui 17 miljardi euro mahus ja eelarveliseks tagatiseks kuni 70 miljardi euro mahus.

EKF poliitikavaldkonnad ja neile kavandatud esialgsed valdkondlikud eelarvemahud (jooksevhindades) on EL pikaajalise eelarve teatises¹⁷ esitatud MFFi rahastamiskava kohaselt järgmised: üleminek puhtale energiale ja tööstuse süsinikuheite vähendamine - 67,4 mld

¹⁷ ELi dünaamiline eelarve tuleviku prioriteetide elluviimiseks – Mitmeaastane finantsraamistik 2028–2034

eurot (sh 26,2 miljardit EKF-i eelarvest ja 41,2 miljardit EL eelarve välisest Innovatsioonifondist);

- tervis, biotehnoloogia, põllumajandus ja biomajandus – 22,6 mld eurot;
- digitaalne juhtpositsioon – 54,8 mld eurot;
- kerksus ja julgeolek ning kaitsetööstus ja kosmos – 130,7 mld eurot.

EKF määruse eelnõu fondi eelarvet käsitlevas artiklis (artikkel 4) on nende valdkonnaosade jaotus esitatud eeltoodust väiksemate summadena, kuna neile lisandub 11 mld eurose eelarvega InvestEU instrument, mida saab valdkonnaosade üleselt horisontaalselt kasutada InvestEU finantsinstrumendi kaudu. Samuti rahastatakse sellest summast InvestEU nõustamisteenust ning, väikeste ja keskmise suurusega ettevõtete koostöö ja oskuste arendamist. EL pikaajalise eelarve teatises esitatud eelarvenumbrites on InvestEU instrumendi 11 miljardit jaotatud valdkonnaosade vahel, mistõttu on summad ka suuremad.

Fondi eelarve konkreetsem kasutus valdkondades (sh prioriteedid, millesse panustamiseks konkreetsete taotlusvoorude kaudu projekte valitakse ning peamised valikukriteeriumid) määratletakse tööprogrammides, mille eelnõu esitab Euroopa Komisjon ning mille heakskiitmisel riigid osalevad komiteemenetluse kaudu.

Selleks, et tagada EKF-ist EL vahendite taotlejate jaoks prognoositavus (nt investeeringute tegemisel EL toetuse või garantii taotlemise kavandamiseks), teeb Euroopa Komisjon ettepaneku EKF-i eelarve esialgseks jaotuseks valdkondade vahel. Samas säilib paindlikkus jaotada osa eelarvest vajadusel ümber ettenägematute vajaduste ja prioriteetide võimaliku muutmise arvestamiseks MFFi jooksul.

EKF eelarvest osa saab kasutada, et anda EL garantiifondi toel InvestEU finantsinstrumendi kaudu laene, tagatise, kapitalituru instrumente või muid rahastamis- või krediitkvaliteedi parandamise vorme, sealhulgas allutatud võlakirju, või omakapitaliinvesteeringuid, suunatakse lõppkasusaajale otseselt või kaudselt sh fondide, investeerimisplatvormide või muude vahendite kaudu. InvestEU instrumendi kaudu on planeeritud käivitada investeeringuid vähemalt 17 mld eurot, samas maksimaalselt tohib eelarvelisi tagatise anda kuni 70 mld euro mahus. InvestEU instrumendi eelarve on 10 mld eurot, millele lisandub EKF eelarvest 7 miljardit. Seega saavutatakse InvestEU finantsinstrumendi kaudu vähemalt 17 mld euro investeeringumaht järgmiselt: määruse eelnõu kohaselt saab garantiifondi 7 mld 50% määraga provioneerides otseselt tagada kuni 14 mld mahus investeeringuid, millele lisaks investeeritakse 3 mld võlakirjadesse ja aktsiatesse. Samas on 2021-2027 eelarveperioodi InvestEU programmist kasutatavate EL garantiifondi vahendite arvestuslik võimenduskordaja 14,2 (algse 26,2 mld EL garantiifondi rahaga antavate garantiide kaudu tõmmatakse finantsturgudelt kaasa kogumahus 372 mld investeeringuid). Analoogse võimenduskordaja saavutamisel võimaldaks EKF InvestEU instrumendi algne 7 mld EL garantiifondi maht tõmmata kaasa investeeringuid suurusjärgus 99 mld eurot. Täiendavalt võib InvestEU garantiifondi panustada EKF valdkondlike osade eelarvest ning teiste EL kesksete fondide eelarvetest (juhul kui viimaste raames soovitakse kasutada finantsinstrumente) - seda kuni 70 mld euro mahus. Juhul, kui riigid soovivad kasutada InvestEU instrumenti riigiplaani eelarve võimendamiseks, tohib kanda riigiplaani eelarvest osa vahendeid selle instrumendi kaudu kasutuseks.

5.3.3 Peame oluliseks, et kaitse ja kosmose valdkonna 130,7 miljardi euro suurune eelarve säiliks läbirääkimiste tulemusel võimalikult suures mahus. Samuti peame oluliseks, et fondi taotlusvoorude tingimustes saaks arvestada konkurentsivõimet

mõjutavate väljakutsete lahendamiseks Euroopa Liidu idapiiriiriikides, sealhulgas Venemaa Ukraina vastu suunatud agressioonisõja tõttu oluliste kaitsetööstuse projektide rahastamisvajadusega ja olemasoleva kriitilise energiataristu kerksuse ja vastupanuvõime kaitsega. Toetame põhimõtet, et Euroopa ühishuvi kaitseprojektide Euroopa Liidu toetusmäär on kuni 100%.

Euroopa ümbruse julgeoleku- ja riskikeskkond on viimastel aastatel oluliselt muutunud: sagenevad äärmuslikud ilmastikunähtused ning küberrünnakud ja sabotaaž kriitilise taristu vastu, suureneb sõltuvus kolmandate riikide tehnoloogiast ja tarneahelatest. Eriti oluline on see EL-i idapiiril, kus ohutase on kõrgem ning taristut on korduvalt pahatahtlikult kahjustatud. Kriitiline taristu on ühiskonna ja majanduse toimimiseks sh konkurentsivõimeks oluline ning tõrked ühes kriitilise taristu osas võivad tuua kaasa ulatusliku mõju nii riigisisest kui ka piiriülesest. Näiteks võib ulatuslik elektrikatkestus seisata lennujaamade, sadamate, sidetaristu ja haiglate töö, mis omakorda ohustab tarneahelaid ja majanduse toimimist. Seepärast on oluline parandada olemasolevate kriitilise energiataristu vastupidavust füüsilistele, küber- ja hübriidohtudele, kerksust ja hukukindlust. Arvestades kriitilise energiataristu toimimise mõju konkurentsivõimele, on oluline et eeltoodu tarvis saaks taotleda toetust EKF-ist. EL idapiiriiriikide väljakutsete lahendamiseks on võimalik kaaluda näiteks EKF eraldi taotlusvoore kui ka kõrgemate EL toetusmäärade kasutamist.

5.3.4 Toetame programmi „Euroopa horisont“ 175,0 miljardi euro suurust eelarvet ja selle jaotust nelja samba vahel: tiptasemel teadus, konkurentsivõime ja ühiskond, innovatsioon ning Euroopa teadusruum. Kogu investeerimisteedkonna sujuvuse tagamiseks alates ideest ja teadusuuringutest kuni tulemuste kasutuselevõtuni peame oluliseks programmi konkurentsivõime samba osa kooskõla Euroopa Konkurentsivõime Fondi valdkondade jaotusega. Eesti toetab põhimõtet, et osaluse laiendamise meetmetest väljumiseks luuakse astmeline üleminek, kui riikide teadus- ja innovatsioonivõimekus on kasvanud. Samas peab toetuste kujundamisel arvestama riikide erinevat arengutaset. Tagada tuleb, et üleminekuriigid ei jääks ilma vajaliku raamprogrammi arengutoeta olukorras, kus nende endi võime teadus- ja innovatsioonisüsteemi rahastada ei ole veel võrreldav jõukamate liikmesriikidega, Eestis muuhulgas ka väga akuutse investeerimisvajaduse tõttu kaitseksse.

Euroopa horisondi programmi viiakse ellu nelja samba kaudu:

- I Tiptasemel teadus (eelnoõu kohane eelarve ca 44 mld eurot);
- II Konkurentsivõime ja ühiskond (sh konkurentsivõime osale 68,3 mld ja ühiskonna osale 7,6 mld eurot);
- III Innovatsioon (38,8 mld eurot) ning
- IV Euroopa teadusruum (16,3 mld eurot).

Uue pikaajalise eelarve konkurentsivõime rubriigi kaudu on kavas panustada senisest sujuvamalt kogu investeerimisteedkonda ideest toimivate ja turuküpsete lahendusteni, kombineerides selleks Euroopa horisondi ja EKF vahendeid - seetõttu peame otstarbekaks Euroopa horisondi II samba konkurentsivõime osa rakendamist sarnaselt EKF-ga nelja valdkondliku osa kaudu:

- üleminek puhtale energiale ja tööstuse süsinikuheite vähendamine - 25,3 mld €;
- tervis, biotehnoloogia, põllumajandus ja biomajandus – 19,7 mld €;
- digitaalne juhtpositsioon – 16,8 mld €;
- kerksus ja julgeolek ning kaitsetööstus ja kosmos – 6,4 mld €.

Oluline on EKF ja Euroopa horisondi õigusraamistikus ja nende programmide elluviimisel selgelt eristada, milliseid investeerimisteedekonna etappe missuguse programmi millisest osast toetatakse. Euroopa horisondist“ toetatakse teadusuuringute ja innovatsiooniga seotud tegevusi ning teadmiste, teenuste või toote turule viimise järgmisi etappe on põhjendatud toetada EKF-ist.

Leiame, et komisjoni ettepanek ei paku programmis üleminekuriikidele osaluse laiendamise meetmetest enam piisavalt võimalusi edasiseks arenguks ja üksnes piirab nende osalust meetmetes. Soovime vältida olukorda, kus üleminekuriigid, sh Eesti, kaotavad igasuguse ligipääsu võimekuse arendamise meetmetele ning neile ei pakuta ka alternatiivseid, nende vajadusi arvestavaid toetuseid ning piiratakse üksnes võrgustumist soodustavate meetmetega.

5.3.5 Toetame Euroopa ühendamise rahastu vähemalt 81,4 miljardi euro suurust eelarvet, mis on vajalik üleeuroopaliste transpordi- ja energiavõrgu piiriüleste ühenduste arendamiseks ning energiataristu kaitse ja vastupanuvõime suurendamiseks. Peame oluliseks, et rahastu transpordiosa 51,5 miljardi euro suurust eelarvet ei vähendataks läbirääkimiste käigus märkimisväärselt. Samuti toetame rahastu transpordiosa eelarves sõjalise liikuvuse sihtotstarbe vähemalt 17,7 miljardi euro suuruse eelarveosa sätestamist määruses.

Euroopa ühendamise rahastu (CEF) eelarve on komisjoni ettepaneku kohaselt 81,4 mld eurot, sh 51,5 mld transpordiosale ja 29,9 mld energiaosale. Senisest enam piiriüleste transpordi- ja energiaühenduste arendamise panustamine on vajalik nii siseturu tõhusamaks toimimiseks, ELi konkurentsivõime parandamiseks, varustuskindluse toetamiseks, julgeoleku suurendamiseks kui ka kliima- ja energiaeesmärkide saavutamiseks, samuti aitavad need vähendada sõltuvust agressorriigist ning tugevdada ühenduste toimimist ka kriisiolukorras. Need ühendused hoiavad siseturu toimivana, pakkudes kiireid ja turvalisi ühendusi ELi eri piirkondade vahel, mis on vajalikud nii kaubaveoks, teenuste pakkumiseks ja inimeste liikumiseks kui energiavarustuse tagamiseks ja taastuvenergiale ülemineku hoogustamiseks.

CEFi toetuse taotlemise võimalus on väga vajalik Balti riike Poola kaudu EL keskosaga ühendava EL rööpmelaiusega Rail Balticu raudtee 1. etapi valmishitamiseks ja käiku andmiseks EL määrusest tulenevaks 2030.aasta tähtajaks. Rail Balticu 1. etapi kogumaksumuse prognoos on ca 3,1 mld eurot, sellest on 2025.a septembri seisuga kaetud ca 1,9 mld. Seetõttu on vaja CEF vahendid järgmise eelarveperioodi kokkuleppe järel kiiresti ja tulemuslikult taotleda ning kasutada Rail Balticu rajamiseks.

Euroopa ühendamise rahastu eelarve osana 17,651 mld eurot (käimasoleva eelarveperioodiga võrreldes kümnekordses mahus) suunamine sõjalise liikuvuse tarvis on kajastatud EL pikaajalise eelarve teatises, ent mitte määruse eelnõus. Arvestades EL ja maailma geopoliitilist olukorda ning sellest tulenevalt EL-is esiplaanile kerkinud kaitse ja julgeoleku vajadusi, on CEF-ist sõjalise liikuvuse parandamise senisest oluliselt suuremas mahus hädavajalik. Seetõttu toetame tugevalt komisjoni ettepaneku kohast CEF sõjalise liikuvuse eelarveosa ja peame vajalikuks selle sätestamist määruses. CEF sõjalise liikuvuse vahendite kasutusel keskendutakse neljale ELi prioriteetsele sõjalise liikuvuse koridorile, mis on kindlaks määratud EL nõukogu 18. märtsi 2025 dokumendis „Sõjaväelise liikuvusega seotud sõjalised vajadused liidus ja väljaspool liitu“ II lisas¹⁸. Koridorid hõlmavad muuhulgas Eesti raudteid, teid, sildu,

¹⁸ Dokumendi viitenumber: ST 6728/25 ADD1

sadamaid ning lennuvälju, mis asuvad TEN-T määruse põhi- ning üldvõrgul. Samuti on Eesti komisjoni eestvedamisel koostanud ja komisjonile esitanud nimekirja kiireloomulisematest projektidest sõjalise liikuvuse valdkonnas praeguse ning järgmise eelarveperioodi jooksul. Kuna 2025. aasta kevadel uuendatud EL sõjalise liikuvuse prioriteetide koondi lahendamise vajadused (nimekirja investeeringute kogumahu prognoos on ligikaudu 1,971 mld eurot, see ei sisalda sõjalise liikuvuse kontekstis olulise Rail Balticu trassi ehitusega seotud investeeringuvajaduse prognoosi) on oluliselt suuremad kui EL pikaajalise eelarve ettepanekus kavandatud sõjalise liikuvuse eelarvemaht, on vaja CEF eelarve vastav osa EL pikaajalise eelarve läbirääkimistel säilitada vähemalt komisjoni pakutud mahus.

CEF energiaosast on ka seni toetatud Eesti piiriüleste energiaühenduste rajamist. Energia varustuskindluse, taastuvenergia kiirema kasutuselevõtu ja energia hinnatasemete ühtlustamise huvides on Eestile vaja rajada täiendavaid piiriüleseid ühendusi, seetõttu on CEF energiaosa käimasolevast perioodist suurem eelarvemaht neile projektidele toetuse taotlemiseks väga oluline.

Nii EL kui ka liikmesriikide eesmärkide saavutamiseks on otstarbekas integreerida sidetaristu väljaarendamine suurtesse piiriülestesse transpordi- ja energeetika projektidesse abikõlbliku kuluna, et optimeerida ressursside kasutamist. Tänapäevane transpordi- ja energiataristu sõltub üha enam kõrgtehnoloogilistest süsteemidest, mis vajavad stabiilset ja kiiret sideühendust. Sideühenduse arvestamine kriitilise ja kahese kasutusega taristu rajamisel on tähtis julgeoleku ja toimepidevuse seisukohast, tagades transpordikoridoridel sujuva ja turvalise kasutuse nii tsiviil- kui ka kaitseotstarbel (sõjaline liikuvus). Samuti on kiire ja stabiilne side vajalik kriitilise energiataristu seiramiseks, mis suurendab selle vastupidavust küberohtudele ja kriisidele. See lähenemine toetab ka Euroopa digikümneni eesmärke, luues sünergiat füüsilise ja digitaalse taristu arendamise vahel.

5.3.6 Toetame Euroopa ühendamise rahastu määruse eelnõus esitatud ettepanekut, mille kohaselt on Euroopa Liidu toetusmäär 75% transpordiprojektidele liikmesriikides, kelle RKT on alla 90% Euroopa Liidu keskmisest, ja energeetika ühishuviprojektidele, mis on eriti olulised piirkonna või kogu liidu seisukohast. Teeme ettepaneku Euroopa Liidu idapiiriiriikide transpordiprojektide toetusmäära suurendamiseks 10 protsendipunkti võrra, sh ka sõjalise liikuvuse projektide korral.

Euroopa ühendamise rahastu määruse eelnõus on erinevalt 50% tava-toetusmäärast kavandatud EL toetusmääraks 75% liikmesriikidele, kelle RKT on alla 90% EL keskmisest (ehk käimasoleval eelarveperioodil nn Ühtekuuluvusfondi riigid). Energeetika valdkonnas on võimalik rahastada 50% tava-toetusmäärast kõrgema 75% määraga selliseid EL ühishuviprojekte, mis on eriti olulised piirkonna või kogu liidu seisukohast. Eesti jaoks on äärmiselt tähtis, et see meie jaoks Euroopa ühendamise rahastu nn tava-toetusmäärast (kuni 50%) kõrgem EL toetusmäär vastu võetavasse määrusse jääks. Samuti on oluline vältida läbirääkimistel sellise regulatsiooni lisamist, mis tähendaks erinevaid EL toetusmäärasid erinevatelt piirkonnakategooriatele, kuna piiriüleste ühenduste rajamisel tooks mitut piirkonda läbivate projektide osadele erinevad toetusmäärad ja muudaks nende ühenduste ehitamise oluliselt keerulisemaks.

Alates CEF loomisest (2014. aastal) on selle transpordiosa fookuses toetada üleeuroopalise transpordivõrgustiku põhivõrgu rajamist, samuti alternatiivkütuste taristu väljaehitamist. Arvestades EL riikide erineva jõukustasemega ning vajadusega panustada piirkondade

konvergensti ja ettevõtete konkurentsivõime arendamisse mh piiriüleste transpordiühenduste arendamise kaudu, on CEF transpordiosast nii 2014-2020 kui ka 2021-2027 eelarveperioodil toetatud transpordiprojektide elluviimist nn Ühtekuuluvusfondi riikides (kelle RKT inimese kohta on alla 90% EL keskmisest) CEF tava-toetusmäärast soodsama, Ühtekuuluvusfondiga võrdse EL toetusmääraga (kuni 85%), korraldades selleks eraldi taotlusvoore Ühtekuuluvusfondi riikidele.

Komisjoni ettepanekuga kavandatakse 2028-2034 perioodil samuti Ühtekuuluvusfondi riikidest esitatud projektitaotlustele CEF tava-toetusmäärast soodsama EL toetusmäär võimalus, taotledes seda kõigi EL riikide osalusel peetavates taotlusvoorudes. See võimaldab riikide üleselt tugevaimatele Ühtekuuluvusfondi riikide projektidele saada toetust kuni 75% määraga. Võimaldamaks üleeuroopalise transpordi põhivõrgu TEN-T määruse kohaseks tähtjaks valmimist, pidades silmas vajadust rajada Rail Baltic kui selle põhivõrgu üks EL üleselt prioriteetseim puuduv osa EL määruse kohaseks tähtjaks (2030) ning arvestades EL riikide erinevat jõukust ja avaliku sektori eelarvete pingelisust (sh eriti EL idapiiri äärsetes riikides), peame tähtsaks võimaldada taristuprojektide elluviimiseks EL idapiiri äärsetes liikmesriikides 10% võrra soodsamat EL toetusmäär. Niisugustes liikmesriikides pikaajaliste (mitme EL eelarveperioodi jooksul ellu viidavate) prioriteetsete TEN-T põhivõrgu puuduvate ühenduste rajamise projektidele võimaldatav EL toetusmäär peaks 2028-2034 perioodil olema võimalikult lähedane 2021-2027 perioodi toetusmäärale.

5.3.7 Toetame programmi „Erasmus+“ 40,8 miljardi euro suurust eelarvet ja peame oluliseks, et programm oleks suunatud tööturu vajaduste arvestamise kõrval ka inimeste arengusse laiemalt.

Erasmus+ programm on kavandatud toetama ELi hariduse, noorte- ja spordi valdkondi aastatel 2028-2034 eelarvemahuga 40,8 mld eurot. Ette on nähtud ka lisarahastuse võimalused ja sünergiad teiste EL fondidega, näiteks Euroopa Konkurentsivõime Fond, Euroopa horisont ja programm Globaalne Euroopa. Ettepaneku kohaselt integreeritakse Erasmus+ programmi seni eraldiseisvalt toimunud Euroopa Solidaarsuskorpuse programmi, sealhulgas Euroopa vabatahtliku humanitaarabi korpuse tegevused, luues ühtse ja tervikliku raamprogrammi.

Erasmus+ edendab riikidevaheliste õpirände- ja koostööprojektide kaudu kvaliteetset elukestvat õpet ning oskuste ja pädevuste arendamist kõigil haridustasemetel, noorte ja spordi valdkondades. Samuti toetab programm noorte osalust, ühiskondlikku aktiivsust, kodanikuharidust ja solidaarsust. Programm pakub Eesti haridus-, noorte- ja spordivaldkonna asutustele ja organisatsioonidele mitmekülgeid võimalusi oma tegevuste arendamiseks, innovatsiooniks ning kogemuste vahetamiseks. Erasmus+ on ka üks peamine vahend Euroopa haridusruumi, Oskuste liidu, EL noortestrategia ja EL sporditööplaani ellu viimisel. Programmi ettepanek joondub strateegiliselt ELi laiemate poliitiliste prioriteetidega nagu rohe- ja digipööre, oskuste arendamine, demokraatia ja väärtuste kaitse ning turvalisus. Erasmus+ peab säilitama väärtuspõhise ja õppija isiklikku arengut toetava rolli lisaks tööturu vajaduste täitmisele.

Erasmus+ panustab oskuste arendamise kaudu konkurentsivõime kasvu, samuti sotsiaalsesse sidususse ning Euroopa identiteedi tugevdamisse. Hariduse, noorte- ja spordi valdkonnad toetavad ühiskonna kujundamist tervikuna, seetõttu peab Erasmus+ säilitama väärtuspõhise ja inimeste isiklikku arengut toetava rolli lisaks tööalast konkurentsivõimet suurendavate oskuste kujundamisele.

5.3.8 Toetame Euroopa Liidu elanikkonnakaitse mehhanismi ning liidu toetuse tervisealasteks hädaolukordadeks valmisolekule rahastamist ühe 10,7 miljardi euro suuruse eelarvega instrumendi kaudu, kuna paljudel juhtudel on tegemist keeruliste üksteisega seotud kriisidega.

EL elanike kaitsmine ning üldise valmisoleku ja vastupidavuse suurendamine on läbivalt välja toodud vajadus nii Niinistö raportis Euroopa tsiviilse ja sõjalisest valmiduse tugevdamisest kui ka EL valmisoleku strateegias. Seega on tervitatav, et Liidu kodanike kaitse mehhanism ühendab ettepaneku kohaselt senise kodanike kaitse instrumendi ning tervisevaldkonna hädaolukordadeks valmisoleku rahastamise; selleks kavandatakse 2028-2034 eelarveperioodil EL konkurentsivõime rubriigis kokku 10,7 mld. Sihitakse riikide tugevamat toetamist hädaolukordadega (nt tulekahjud, üleujutused, maavärinad, tervisega seotud hädaolukorrad) toime tulemisel; riikide koostöö parandamist kriiside ennetamisel ja nendega tegelemisel ning hädaolukordadele kiiremat ja tulemuslikumat reageerimist.

Selle tulemusena peaks muutuma elanikkonnakaitse ja tervisealase hädaolukorra valmisoleku rahastamine läbipaistvamaks ja menetlused lihtsamaks, vältida tuleb üleliigse halduskoormuse tekitamist nii liikmesriikidele kui ka teistele seotud osapooltele.

5.3.9 Toetame programmi „AgoraEU“ 8,6 miljardi euro suurust eelarvet ja peame oluliseks, et mitme senise programmi ühendamine parandaks koostööd programmi „Loov Euroopa“ kultuuri, Media+ ning demokraatia, kodanike, võrdõiguslikkuse, õiguste ja väärtuste tegevussuundade vahel.

Komisjoni ettepaneku kohaselt loodav AgoraEU programm on kavandatud edendama kultuuride ja keelte mitmekesisust; kaitsma kunstnike ja meedia vabadust ning edendama audiovisuaalvaldkonna mitmekesisust ja konkurentsivõimet; aitama kaasa vaba ja mitmekesise inforuumi arendamisele (sh väärinfo leviku takistamisele); edendama võrdsust, kodanikutunnet ning õiguste ja väärtuste kaitset; samuti toetama õigusriigi-lähenemist ning tugevat ja demokraatlikku ühiskonda. Võrreldes käimasoleva 2021-2027 EL eelarveperioodi samade valdkondade programmidega kavandatakse mh toetada tegevusi soopõhise ja laste vastase vägivalda ennetamiseks ja selle vastu võitlemiseks, samuti demokraatlikes protsessides osalemisele kaasa aitamiseks, mis on kõik aktuaalsed ka praegu.

AgoraEU kultuuri ning MEDIA+ audiovisuaalvaldkonna tegevuste põhisuund jääb keskenduma professionaalsele loometasandile ja rahvusvahelisele koostööle, mis toetab kunstilist tipptaset. Seega seatakse eesmärgiks eelkõige kõrgetasemeliste loomeprofessionaalide, kunstnike ja kultuurikorraldajate piiriülese koostöö arendamine.

5.3.10 Toetame ühtse turu ja tolli programmi 6,2 miljardi euro suurust eelarvet, et panustada ühtse turu, tolliliidu, maksukoostöö ja pettusevastastesse eesmärkidesse ning tulemuslikumalt kõrvaldada ühtse turu toimimise takistused.

EL kodanike, tarbijate ja ettevõtjate jaoks on tähtis ühtse turu senisest parem toimimine. Selleks on oluline tugevdada tolliliitu, et omakorda suurendada Euroopa majanduslikku turvalisust. Ühtse turu ja tolliprogrammi komisjoni ettepaneku kohane eelarvemaht vahemikul 2028-2034 on 6,2 mld eurot. Selle programmiga on kavas ühendada mitu senist EL rahastamisallikat: ühtse turu programm, tolliliit, maksukoostöö ja pettusevastaste meetmete toetamine, et seeläbi vähendada halduskoormust, kõrvaldada tulemuslikumalt turu toimimise takistusi ning edendada riikide haldusasutuste vahelist koostööd. Programmi raames plaanitakse toetada EL

tasemel digitööriistade arendamist; riskijuhtimise, auditite ja ühiskontrollide teemalist koostööd ning haldusvõimekuse parandamist (sh tolliseadmete hankimisega).

5.3.11 Toetame õigusvaldkonna programmi 0,8 miljardi euro suurust eelarvet, mis on vajalik õigusriigi põhimõtte järgimise ning õigusemõistmisele võrdse juurdepääsu ja riikidevahelise kohtumenetluste ja õigusvaldkonna digitaliseerimise koostöö edendamiseks

Õigusemõistmine, õigusriigi põhimõtte järgimine ja juurdepääs õiglastele õigussüsteemidele on olulised demokraatliku, usaldusväärse ja kaasava Euroopa kujundamiseks. Selleks on vaja jätkuvalt tagada/lahendada EL kodanike õiguste kaitsmine, võrdne juurdepääs õigusemõistmisele, edendada õigusosalast koostööd ja kaitsta piiriüleselt õigusriigi põhimõtet. Euroopa komisjoni ettepaneku kohane õigusvaldkonnaprogrammi eelarvemaht 2028-2034 perioodiks on ca 800 mln eurot. Võrreldes käimasoleva õigusprogrammiga ei nähta uueks eelarveperioodiks ette eesmärkide vahelist indikatiivset eelarvejaotust, see vähendab tulevaste taotlemis- ja toetusvõimaluste prognoositavust. Arvestades digitaalsete lahenduste maksumust ja vajadust neid pikemalt ette planeerida, on põhjendatud kavandada programmi eelarves IT-süsteemide arendusse panustamise eelarveosa, et eristada see võrgustike rahastamisest.

Õigusprogrammi raames jätkatakse vastastikuse usalduse edendamist, õigusriigi tugevdamist ja kaitsmist Euroopas ning demokraatia ja põhiõiguste kaitset: selleks toetatakse õigusosalast koostööd tsiviil- ja kriminaalasjades; edendatakse kõigi kohtumenetluses osalevate isikute põhiõiguste kaitset ning edendatakse liidu tõhusat, kaasavat, vastupidavat ja digitaliseeritud õigusruumi tuginedes õigusriigi põhimõttel, vastastikusel tunnustamisel ja vastastikusel usaldusel.

5.3.12 Toetame programmi „Perikles V“ loomist 7 miljoni euro suuruse eelarvega, et tagada ühisraha euro usaldusväärsus, mis on Euroopa Liidu ühise rahasüsteemi stabiilsuse ja ühtse turu toimimise aluseks.

Toetame Periklese programmi rahastamist, sest see on oluline euro kui ühisraha usaldusväärse, turvalisuse ja kogu ELi finantsüsteemi stabiilsuse tagamisel. Euro võltsimine on endiselt rahvusvaheline ja kiiresti arenev kuritegevus, mille vastu tõhus tegutsemine eeldab ühtset EL-i raamistikku, ajakohast ekspertiisi ning operatiivset koostööd nii liikmesriikide õiguskaitse, tolli ja keskpankade vahel kui ka ELi asutuste ja partnerriikidega. Programm toetab ühtseid standardeid, täiendab liikmesriikide tehnilist võimekust ning aitab ennetada ja avastada uusi võltsimistehnoloogiaid, mille varajane tuvastamine on kriitilise tähtsusega.

5.4 Rubriik 3 - Globaalne Euroopa

5.4.1 Toetame ühinemiseelsete, naabruspoliitika, arengu- ja humanitaarabi vahendite liitmist ühtseks „Gloaalse Euroopa” instrumendiks ja selle 200,3 miljardi euro suurust eelarvet. Samuti toetame instrumendi eelarve piirkondadevahelise jaotuse ettepanekut ja peame oluliseks, et selle jaotuse muutmise otsustes osaleb Euroopa Liidu Nõukogu. Lisaks peame oluliseks, et ühinemiseelse abi andmise eeldusena peavad riigid järgima õigusriigi ja demokraatia põhimõtet ning kaitsma inimõigusi.

Peame asjakohaseks ELi välistegevuse vahendite ühendamist, sest rahastamise koondamine üheks instrumendiks suurendab paindlikkust, mis on praeguses muutuv keskkonnas keske tähtsusega. Toetame komisjoni ettepaneku kohast ELi eelarvevahendite kasutamist suuremal määral piirkondades, millel on vahetu mõju ELile (eelkõige ELi naabruses ja Sahara-taguses Aafrikas), vältides seeläbi rahastuse kasutamist liialt laialt ning ebatõhusalt. Gloaalse Euroopa instrument on suurema paindlikkuse tagamiseks jaotatud programmeeritavateks ja mitteprogrammeeritavateks tegevusteks. Eriolukordade või nn tärkavate väljakutsete ja prioriteetide jaoks luuakse lisaks 14,8 miljardi euro suurune puhver. Lihtsamaks muudetakse rahade liigutamine nii erinevate geograafiliste sammaste sees kui vahel.

Peame oluliseks, et Gloaalse Euroopa instrumendi piirkondlike eelarveosade kasutuse ja muudatuste üle otsustamisel oleks tagatud EL Nõukogu ja liikmesriikide osalus, sh kontrollimenetluse rakendamine. Gloaalse Euroopa instrumendi vahendite jaotamine ja kasutamine mõjutab otseselt EL välispoliitika prioriteete, partnerriikide toetust ning liikmesriikide ühiseid strateegilisi huve. Seetõttu on oluline, et selliste otsuste tegemine ei oleks Euroopa Komisjoni ainupädevus. EL Nõukogu ja liikmesriikide kaasamine kontrollimenetluse kaudu tagab, et eelarveotsused tehakse läbipaistvalt ja säilib institutsionaalne tasakaal.

5.4.2 Toetame Ukraina reservi loomist, mis vastaks Venemaa agressioonisõja tulemusena kujunevatele vajadustele Ukrainas ning oleks vähemalt 100 miljardi euro suuruse eelarvega.

Ukraina rahastamise tagamine järgmises pikaajalises eelarves on võtmetähtsusega ELi julgeoleku ja heaolu jaoks. Oluline on toetada Ukraina taastamist, ülesehitust ning EL-iga liitumise eelseid reforme ja võimekust nende läbiviimiseks. Seetõttu on komisjon teinud ettepaneku luua Ukraina reserv mahuga kuni 100 miljardit eurot (mis võib sisaldada toetusi, laene, tehnilist tuge ning kuni 48 mld euro mahus eelarvegarantiisid), eesmärgiga suunata vahendid riigi taastamisele, reformidele ja investeringutele, mis toetavad Ukraina pikaajalist majanduslikku ja institutsionaalset taastamist ning ELiga liitumist. Ukraina reservi arvestatakse eelarv välise rahastamisena, kuid rahalised vahendid eraldataks Ukrainale instrumendi „Gloaalne Euroopa“ kaudu.

Ukraina reaalsed vajadused on oluliselt suuremad kui kavandatud 100 mld eurot seitsmeks aastaks. ÜRO on koos Ukraina valitsusega koostanud 2025. aastal Ukraina ülesehitamise vajaduse hinnangu, mille kohaselt järgmise 10 aasta jooksul on selleks vaja vähemalt 524 miljardit dollarit. Kõige kulukam on energiataristu, elamute ja transpordivõrkude taastamine, mis on Venemaa agressiooni tõttu hävinud suurel osal Ukraina territooriumist. Äärmiselt oluline on saavutada Ukraina võimalikult suure mahus rahastamine ELi toel, et tagada kõigi EL liikmesriikide proportsionaalne ja õiglane panus.

5.5 Rubriik 4 – Halduskulud

5.5.1 Eesti ei toeta ettepanekut suurendada oluliselt eelarves halduskulusid ja alaliste ametikohtade arvu Euroopa Liidu institutsioonides.

Euroopa Komisjon tegi uue pikaajalise eelarve raames ettepaneku suurendada järgmise pikaajalise eelarve halduskulude (personali-, haldus- ja hoonestuskulude) mahtu 39% võrra 117,8 mld euronit ning suurendada uute töökohtade arvu 2500 ametikoha võrra. Eesti hinnangul ei ole sellises mahus halduskulude suurendamine õigustatud ajal, mil EL eelarve peab keskenduma kriiside lahendamisele, julgeolekule ja majanduse konkurentsivõimele. Halduskulude märkimisväärne kasv tekitab küsimusi eelarvekulutuste tõhususe ja prioriteetide osas. Eelarvet tuleks pigem suunata valdkondadesse, mis loovad liikmesriikidele lisandväärtust, mitte ei suurenda EL institutsioonide halduskulusid. Enne täiendavate ressursside eraldamist tuleks muuhulgas üle vaadata olemasolevate tööprotsesside, digitaliseerimise ja ressursside ümberkorraldamise võimalused ja neid protsesse tõhustada. Oluline on hoida halduskulud mõistlikul tasemel ning et tagatud oleks kulude läbipaistvus ja eelarvedistsipliin.

5.6 Euroopa Liidu uute omavahendite ettepanek¹⁹

5.6.1 Eesti toetab Euroopa Liidu eelarve omavahendite süsteemi, mis oleks võimalikult õiglane, stabiilne ja lihtne. Peame oluliseks, et uutel omavahenditel oleks selge lisandväärtus võrreldes rahvamajanduse kogutulul põhineva omavahendiga, et tagada õiglane koormuse jaotus liikmesriikide vahel. Seetõttu eelistame jätkamist valdavalt RKT-põhise omavahendite süsteemiga ning leiame, et uued omavahendid peavad olema hästi põhjendatud ja mitte suurendama eelkõige vähem jõukamate liikmesriikide sissetakseid.

Euroopa taastekava “NextGenerationEU“ 168 miljardi euro suuruse laenu tagasimaksmiseks aastatel 2028-2034 vajalike täiendavate vahendite saamiseks ei ole vajalik tingimata uusi omavahendeid kehtestada. Selle asemel võib kasutada rahvamajanduse kogutulul põhinevat omavahendit, mis on õiglasem, stabiilsem ja lihtsam. RKT-l põhinev omavahend kajastab kõige täpsemalt liikmesriikide majanduslikku jõukust ning suutlikkust panustada EL eelarvesse. RKT-l põhineva omavahendi kaudu maksavad liikmesriigid omavahenditest puudujääva summa ulatuses juurde, see on suurusjärgus 70% kogu EL eelarve tuludest. Leiame, et meie prioriteetide saavutamiseks EL eelarve kogumahu suurendamisel võib RKT-põhine juurdemakse olla praegusest suuremgi, mistõttu ei ole täiendavate omavahendite kasutuselevõtt tingimata vajalik. Suurte netomaksjate riikide huvi on aga RKT-põhise omavahendi osakaalu EL eelarve rahastamisel vähendada, eelkõige seoses NGEU võla tagasimaksete katmisega, et vältida liikmesriikide eelarvete liigset koormamist.

Uues omavahendite pakettis ei toeta Eesti EL heitkoguse ühikutega kauplemise süsteemi enampakkumistulust 30% suuruse osa liidu eelarvesse suunamist, kuid toetab piiril kohaldatava süsinikdioksiidi kohandusmehhanismil põhineva omavahendi kehtestamisest. Komisjoni ettepaneku kohaselt suureneks Eesti makse EL eelarvesse võrreldes praegu kehtiva RKT-põhise süsteemiga. Kuigi komisjon on rõhutanud, et uued omavahendid peaksid üksteist tasakaalustama, et vähendada süsteemi regressiivsust, ei ole see Eesti puhul nii. Nimelt maksaks Eesti uue süsteemi alusel kogu eelarveperioodi jooksul 4,8 miljardit eurot, samal ajal kui kehtiva süsteemi järgi oleks summa 4,2 miljardit eurot. See tähendab, et aastatel 2028–2034 kasvaksid Eesti maksed EL-i eelarvesse 13,7% ehk 580 miljoni euro võrra.

¹⁹ Omavahendite ettepaneku numbrid on esitatud 2025. aasta püsihindades

6. Arvamuste saamine ja kooskõlastamine

Arvamusi seisukohtade koostamiseks küsiti Haridus- ja Teadusministeeriumilt, Justiits- ja Digiministeeriumilt, Kaitseministeeriumilt, Kliimaministeeriumilt, Kultuuriministeeriumilt, Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumilt, Regionaal- ja Põllumajandusministeeriumilt, Siseministeeriumilt, Sotsiaalministeeriumilt, Välisministeeriumilt, Riigikantseleilt ja Riigi Tugiteenuste Keskuselt ning valdkondade partner- ja katusorganisatsioonidelt, kes kuuluvad seirekomisjonide koosseisu (vt allpool) ja partnerorganisatsioonidelt, kes osalesid kaasamissündmustel. Lisaks toimus huvigruppide kaasamine kaasvastutajate kaudu.

Põhiline kaasamisprotsess toimus 1. septembrist kuni 26. novembrini 2025. a, lisaks mitmele kirjaliku tagasiside andmise võimalusele toimus 8. oktoobril 2025. a video-infotund, kus tutvustati Euroopa Komisjoni EL-i pikaajalise eelarve ettepanekut, ülesehitust ja põhielemente, sh riigiplaaniga seonduvat (üle 550 registreerunu, 359 osalejat, sh partner- ja katusorganisatsioonid) ning 15. oktoobril 2025. a toimus samal teemal jätkuna seminar koos seisukohtade aruteludega (üle 130 registreerunu, 112 osalejat, sh partner- ja katusorganisatsioonid).

Ettepanekutega on üldiselt arvestatud. Ettepanekud, mis puudutavad riigiplaani sisustamist, suunatakse vastava protsessi sisendiks ning detailsemad ettepanekud määruste eelnõude (sh sõnastuste) muutmiseks saab edastada töörühmadele sisendina ning lisaks kasutada taustamaterjalidena.

ÜKP seirekomisjoni koosseisu kuuluvad valdkondade partner- ja katusorganisatsioonid:

- Eesti Ametiühingute Keskliit;
- Eesti Infotehnoloogia ja Telekommunikatsiooni Liit;
- Eesti Inimõiguste Keskus;
- Eesti Kaitse- ja Kosmetööstuse Liit;
- Eesti Kaubandus- ja Tööstuskoda;
- Eesti Keskkonnaühenduste Koda;
- Eesti Linnade ja Valdade Liit;
- Eesti Noorteühenduste Liit;
- Eesti Puuetega Inimeste Koda;
- Eesti Sotsiaaltöö Assotsiatsioon;
- Eesti Teaduste Akadeemia;
- Eesti Töandjate Keskliit;
- Eesti Väike- ja Keskmiste Ettevõtjate Assotsiatsioon;
- Ida-Virumaa Omavalitsuste Liit;
- Lastekaitse Liit;
- Rektorate Nõukogu;
- Soolise võrdõiguslikkuse ja võrdse kohtlemise volinik;
- Vabaühenduste Liit.

„Euroopa Liidu ühise põllumajanduspoliitika strateegiakava 2023–2027“ seirekomisjoni koosseisu kuuluvad valdkondade partner- ja katusorganisatsioonid:

- Eesti Aiandusliit;
- Eesti Erametsaliit;
- Eesti Keskkonnaühenduste Koda;
- Eesti Külaliikumine Kodukant;

- Eesti Leader Liit;
- Eesti Lihaveisekasvatavate Selts;
- Eesti Linnade ja Valdade Liit;
- Eesti Maaturism;
- Eesti Maaülikool;
- Eesti Mesinduskogu;
- Eesti Noortalunikud;
- Eesti Põllumajandus-Kaubanduskoda;
- Eesti Toiduainetööstuse Liit;
- Eesti Väike- ja Keskmiste Ettevõtjate Assotsiatsioon;
- Eestimaa Talupidajate Keskliit;
- Maaelu Edendamise Sihtasutus;
- Mahepõllumajanduse Koostöökogu;
- Organic Estonia esindaja;
- Piimatootjate ühistu SCE E-Piim;
- Põllumajanduse Registrate ja Informatsiooni Amet.

„Euroopa Merendus-, Kalandus- ja Vesiviljelusfondi 2021- 2027 rakenduskava“ seirekomisjoni koosseisu kuuluvad valdkondade partner- ja katusorganisatsioonid:

- Eesti Kalaliit;
- Eesti Kalurite Liit;
- Eesti Kaugpüüdjate Liit;
- Eesti Keskkonnaühenduste Koda;
- Eesti Maaülikool;
- Eesti Maaülikool;
- Eesti Vesiviljelejate Liit;
- Hiiukala;
- Keskkonnaamet;
- Keskkonnainvesteeringute Keskus;
- Maaelu Edendamise Sihtasutus;
- Peipsi Kalanduspiirkonna Arendajate Kogu;
- Põllumajandus- ja Toiduamet;
- Põllumajanduse Registrate ja Informatsiooni Amet;
- Tallinna Tehnikaülikool;
- Tartu Ülikool;
- Tartu Ülikooli Eesti Mereinstituudi kalanduse teabekeskus.

Euroopa Liidu siseturvalisuspoliitika fondide seirekomisjoni koosseisu kuuluvad katusorganisatsioonid:

- Eesti Kaubandus- ja Tööstuskoda;
- Eesti Keskkonnaühenduste Koda;
- Eesti Linnade ja Valdade Liit;
- Eesti Puuetega Inimeste Koda;
- Soolise võrdõiguslikkuse ja võrdse kohtlemise volinik;
- Vabaühenduste Liit.

LISA 1

Esialgne indikatiivne võrdlus EL eelarve rubriikide ja suuremate fondide lõikes 2021-2027 pikaajalises eelarves ja komisjoni pikaajalise eelarve 2028-2034 ettepanekus:

Jooksevhindades, mln EUR	2028-2034	2021-2027
Majanduslik, sotsiaalne ja territoriaalne ühtekuuluvus, põllumajandus ja maaelu areng, merendus, jõukus ja julgeolek	1 062,2	820
Riiklikud ja piirkondlikud partnerluskavad, millest:	865	784,8
<i>Ühine põllumajanduspoliitika, sissetulekutoetus ja kalandus</i>	293,7	284
<i>Ränne ja piirihaldus</i>	34,2	11,4
<i>Majanduslik, sotsiaalne ja territoriaalne ühtekuuluvus, sh kalandus, maakogukonnad ja turism</i>	453	453
<i>EL rahastu – liidu meetmed ja reserv</i>	71,8	29
<i>NGEU võla tagasimaksmine</i>	168	22,7
Konkurentsivõime, jõukus ja julgeolek	589,6	222
Euroopa Konkurentsivõime Fond	450,5	163,8
Üleminek puhtale energiale ja süsinikuheite vähendamine	67,4	33,8
<i>Keskkonna- ja kliimategevuse programm (LIFE)</i>		3,3
<i>Innovatsioonifond</i>		29,4
<i>InvestEU fond</i>		0,8
<i>Ühtse turu programm</i>		0,2
Kaitse ja kosmos, julgeolek	130,7	26,4
<i>Euroopa Kaitsefond</i>		7,3
<i>Lühiajaline ühishangetel põhinev kaitseinstrument</i>		0,3
<i>Kaitsetööstuse tugevdamise instrument</i>		0,5
<i>Euroopa kaitsetööstuse programm</i>		1,5
<i>Euroopa kosmoseprogramm</i>		14,4
<i>Turvalise ühenduvuse programm</i>		1,4
<i>InvestEU fond</i>		0,8
<i>Ühtse turu programm</i>		0,2
Digiüleminek	54,8	11,1
<i>Ühendamise Euroopa rahastu (CEF) – Digitaal</i>		1,8
<i>Digitaalne Euroopa programm</i>		8,1
<i>InvestEU fond</i>		0,8
<i>Ühtse turu programm</i>		0,2
Tervishoid ja biomajandus	22,6	5,0
<i>EU4Health</i>		4,0
<i>InvestEU fond</i>		0,8

<i>Ühtse turu programm</i>		0,2
Programm "Euroopa horisont"	175,0	87,7
Euroopa ühendamise rahastu	81,4	31,6
<i>Euroopa ühendamise rahastu (CEF) – transport, millest sõjaline liikuvus</i>	51,5 17,7	25,7 1,8
<i>Euroopa ühendamise rahastu (CEF) - Energia</i>	29,9	5,9
Globaalne Euroopa	215,2	119,8
Instrument Globaalne Euroopa	200,3	114,5
Haldus	117,9	
KOKKU	1 984,9	1 246,6
% kogurahvatulust (EL 27)	1,26%	1,13%

Ülemmäärasid ületav osa, millest:		
Paindlikkusinstrument	15,8	
Ukraina reserv	100,0	
Catalyst Europe	150,0	
Kriisimehhanism		395,0
Väljaspool pikaajalist eelarvet		
Euroopa Rahutagamisrahastu	30,5	17